

# کتابخانه تصنیف سرکار عالی حیر آباد و کون

۲۶۰۹

نمبر دہندہ

آخر آبان ۱۳۲۱

تاریخ دہندہ

حقیقۃ الاسلام

نام کتاب

مواظف

فہم کتاب

۳۰۸

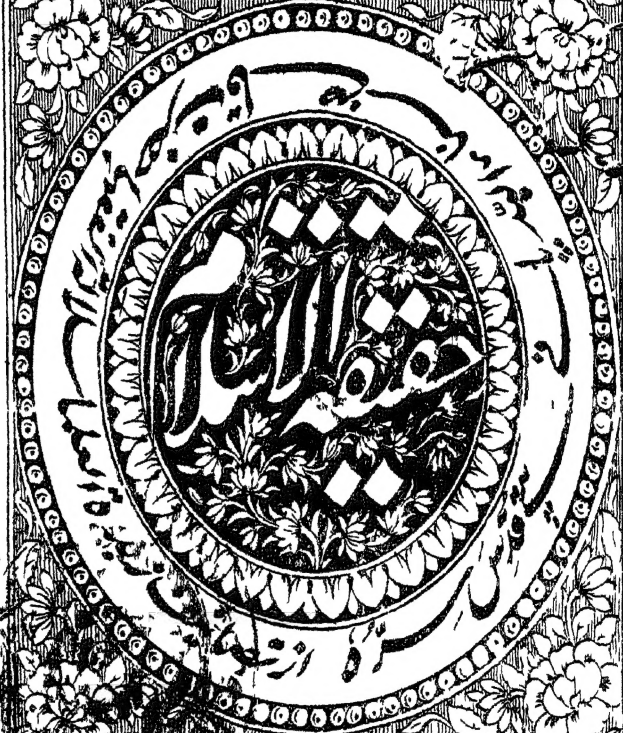
نمبر کتاب فہم مذکور





وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا  
وَمِنْ ثَمَرَاتِهِ عَلَى اللَّهِ فُوْهُوَ سَرِيعٌ

حسب الحكماء من يدل مطبوع



كثير المنافع لاسمى بساط

مصطفى الطبع  
محمد خان بنو





شکلی آینه بود نوع عیله السلام بنده بسیار شکر کنند و هر که در مقدر خود از شکر او تقصیری در زنجیر  
ظالم و نهایت کافر نیست باشد که در سگ نعمتهای غیر تنهایی چنین منعم از ادنی شکر یعنی از مقدر و تقصیر کرد  
قال ستعالی وَاِنْ لَعْنَةُ اللهِ لَاحْصُوها اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ یعنی اگر  
بشتر بد نعمتهای خدا را نتوانید احاطه کرد بد رستیکه انسان یعنی اکثر نشان بر آینه سخت ظالم و بسیار کافر  
نعمتهای او را پس قدری از شکر که از بندگان مطلوب نیست که او سبحانه را بصفت کمال او طایب  
تفصیل امر بقدر طاقت بشکر نشناسد و از اعتقادات و اخلاق و اعمال آنچه مَرْضیات اوست بوجه  
لایحه آنچه که بر ذمه عباد از آن واجب ساخته است آنرا بصفت کمال ادا سازند و از کمرویات و  
مَنْهیات جَنایا و برهنه کنند و رضای او تعالی بر رضامندی نفس خود و رضای هر مخلوق مقدم دارند  
مَجْرُوعَاتِ نَفْسٍ مَّا قَدْ كَانَتْ وَ اَخْرَجَتْ شَرَّ سَارِكِرْ دِیعِی نَفْسٍ هَرَسٍ رُزُورِ قِیَاسِ خُودِ  
که چه چیز را مقدم داشته و چه چیز را مخیر در رضای نفس بر رضای خدا بر رضای نفس قال ستعالی  
قُلْ اِنْ كَانَ اَبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَسْوَالُكُمْ  
اُتْرَقَتْ فَمِنْهُمْ سَائِلٌ لِّتَحْشُوهُمْ فَكَاذِبًا وَاَمَّا اَنْتُمْ فَاَحْبَبٌ اَلَيْسَ مِنْ اِلٰهِكُمْ  
وَرَسُوْلُهُ وَ جِهَادٌ فِیْ سَبِيْلِهِ فَكُوْنُوا حَتّٰی يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِ مَرْءٍ يَكُوْلِي مِنْ مَّحْذُوْرِكُمْ  
پدران شما و پسران شما و برادران شما و زنان شما و قبائل شما و ما لهائی که کسب کرده اید و دشمنان  
میتزید از فوت شدن منفعت آن و خانهائی که پسند شماست دوست تر نزد شما از خدا و رسول او و جهاد  
کردن و کوشش نمودن در مَرْضیات او پس منتظر باشید وقت آمدن امر و قضای او بغضب و در دنیا  
در آخرت مسلمان را باید که هرگز او دوست و ابرو بر او خدا دوست دارد و هرگز او دشمن دارد و برای خدا دشمن  
دارد و هر که چیزی بدید بر او انداخته و هرگز انداخته برای خدا نهد و تقدیر کرد در دهن خود یا در دهن  
یا فرزند خود نهد بای نیست نه که حق تعالی بر من واجب کرده است رسول فرمود صلی الله علیه و سلم  
اَحَبُّ لِّلّٰهِ وَاَبْغَضُ لِّلّٰهِ وَاَعْطٰ لِّلّٰهِ وَ مَنَعَ لِّلّٰهِ وَ غَلَبَ الْمُسْكِلُ الْاِيْمَانُ اَبُو دَرْدَا رَوٰی  
آمد و ترندی از معاذ این حدیث روایت کرد یعنی هر که دوست دارد بری خدا و دشمن دارد  
برای خدا و بدید بر او انداخته و هرگز انداخته برای خدا نهد بای نیست نه که حق تعالی بر من واجب کرده است رسول فرمود صلی الله علیه و سلم



آنهارا اید کرده پس بد رستی مرا اید کرده و هر که مرا اید کرده پس بد رستیکه خدا را اید کرده و فرمود  
 پیروی کنید بهر دو خلق که بعد من باشند ابو بکر و عمر و فرموده **عَلَيْكُمْ تَسْبِيتُهُ وَ سُنَّةُ الْخَلْفَاءِ**  
 الرّاشدين **بَيْنَ بَيْنِ** یعنی لازم گیر بدست من سنت خلفاء را راشدین بلکه بعد من باشند  
 فرموده **أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ خَلْقِي بِأَيْهَا** رواه الطبرانی و الحاکم عن ابن عباس من شهر علم  
 در واره امنت و فرموده **إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ أَثْقَلَكُمْ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِزَّتِي** رواه احمد  
 الطبرانی عن یزید بن ثابت یعنی من میگذارم بعد خود ترو شما و وسیله حکم کی قرآن دوم عزت خود  
 فرمود صلی الله علیه و سلم **خُذُوا وَ انْصَبُوا لِعِزَّتِي هَذِهِ الْحَقَائِدُ** بگرید نصف علم از من حمید را یعنی  
 حائشه یعنی **سَلَامٌ عَلَيْكُمْ** صلی الله علیه و سلم **أَخْبَرَنِي كَالْحُجُومِ بِأَيْهَا** و تَدْنِي  
 اَهْدَنِي **بَيْنَ بَيْنِ** رواه زرین عن عمر رضی الله عنه یعنی راه باب من نند ستا بگرند پیر که اینها  
 پیروی کنید بهر دو رسید پنجین احادیث بسیارند **فصل** پنجین ادای حق علمای محمد  
 و صفای مجتهدین و مصنفان کتب دین و سلسله سلسله علوم ظاهر پیران اساتذہ علوم دین  
 درنگ حق صواب و امانیت و انحال ادای حق خدا در سوانی فی الله علیه و سلم است که این اوان  
 پیغمبر و علمای دین اند قال رسیده **سَلَامٌ عَلَيْكُمْ** رسول الله **رَبِّ الْعُلَمَاءِ** **رَبِّ الْعُلَمَاءِ** **رَبِّ الْعُلَمَاءِ**  
**الْكُتُبِ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ**  
 بشیرن قیس یعنی بد رستیکه خدا و انما اند و رسید انبیا میراث گذارند بنار و درم  
 جزین نیست که میراث گذارند عالم و قال **سَلَامٌ عَلَيْكُمْ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ**  
**سَلَامٌ عَلَيْكُمْ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ**  
 کحل و الحس بهر سداغزو فرمود **سَلَامٌ عَلَيْكُمْ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ**  
 بسته خوانند یعنی نرسند از نه از جمله بندگان او مگر عالمان و فرموده رسول صلی الله علیه و سلم  
**أَتَمَّا بَعِثْتُ مُعَلِّمًا** یعنی حق تعالی من نفرستاد مگر برای تعلیم کردن و رسول فرموده صلی الله  
**عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ**  
**عَلِيمًا** **فَتَشْرِكُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ** **يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ**

و من جواد ترین آدمیانم و جواد تر از دیان بعد من مردی باشد که علم آموخت و در مردم پراگنده کرد  
 روز قیامت بیاید جماعتی تنها با هم را در آنست که هر چند امتی است نبی نیست که امت با وی باشد  
 اما جماعت تلانده مثل امت باشد و فرموده رسول صلی الله علیه و سلم یُؤْتَانِ یَوْمَ الْقِیَمَةِ وَادُّ  
 الْعُلَمَاءُ وَدُمُ الشُّجْعَانُ فَیَرْجِعُ مِیْدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَیْهِمُ الشُّجْعَانُ رواه اندلسی عن عمر  
 بن حصین یعنی وزن کرده خواهد شد روز قیامت سیاهی علمای و خون شهیدان پس سیاهی علمای  
 غالب شود بر خون شهیدان اطاعت علما و اولیا اطاعت خدا و رسول است صلی الله علیه و سلم  
 و محبت شان قال الله تعالی أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِی الْأَمْرِ مِنْكُمْ یعنی  
 فرمان برداری کنید خدا را و رسول خدا را و کسانی را که امر خدا بر بنده بگمان رسانند یعنی مردم  
 الله صلی الله علیه و سلم و اصحاب و اهل بیت و علیهم السلام و علمای ظاهر و باطن بطریق الرسول  
 حقوق شان داخل حقوق العباد است اما محبت حق الله تعالی اگر اینها نبیند کسی خدا را محبت  
 و حق الله را انبیکرد و رسول فرمود لَوْ كَانَتْ هَذِهِ أُمَّةً لَفَدَّ اللَّهُ مَا أَهْتَدْنَا وَكَانَتْ هَذِهِ أُمَّةً لَفَدَّ اللَّهُ  
 صَلَاتِنَا یعنی اگر نبیند برای خدا با تزلزل کُتِبَ و ارسال رُسُل کسی هدایت نمی یافت و کسی  
 زکوة و نماز نمیکرد اینها مستغفر قند در ذکر خدا از دیدن اینها خدا یاد می آید و دوستی و دشمنی  
 دوستی و دشمنی با خدا است در حدیث قدسی آمده مِنْ عَادَى وَیْلَیْ فُتْدَاذْنَتْهُ بِالْحَرْبِ  
 رواه البخاری عن ابی هریره یعنی هر که دشمنی کند با ولی من پس خبر دارمی گتم او را با جنگ کردن با من نیز  
 در حدیث قدسی آمده أُولَیْکَیْنِی مَنْ عِبَادِی الَّذِينَ یُذْکَرُونَ بِذِکْرِیْ وَأُذْکَرُونَ بِذِکْرِیْ  
 رواه البغوی یعنی اولیای من از بندگان من کسانی هستند که یاد کرده شود بیاورد کردن من و من یاد کرده شود  
 از یاد کردن آنها همچنین حدیث نبوی آمده صلی الله علیه و سلم قسم دوم قسمی اگر از حقوق العباد کسی  
 است که منظر بعضی از حقوق الله داده اند و در ظاهر و اسطر افتاده اند و ایجاد و پرورش و روزی رسانند  
 و مانند آن چنانچه مادر و پدر و اجداد و جدات و کسانی که در ظاهر حق تعالی بتوسط شان روزی رسانند یا  
 از آنها پرورش کنند یا نوعی از انعام مالی یا راحت بدنی یا عزت یا منفعتی از تنافع بتوسط شان رسا  
 شود اینها هم مثل مادر و پدر و اجداد است رسول فرمود صلی الله علیه و سلم مَنْ لَمْ یَشْکُرْ النَّاسَ لَمْ یَشْکُرْ

اللَّهُ رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ تَعْنِي بَرَكْسُ كُشْكُ أَوْ مِيَانُ كُنْدَشْ خُدا نَكْرَدَه **فصل**  
وَأَكْرَزَانِ حَقُّوقِ وَالِدَيْنِ سِتْ خَالِ سَدِّ تَعَالَى وَوَصِيَّتَنَا أَلَا كُنْشَانِ بَوْلَادِيَه حَكْمَتَه اُمَّه  
وَهُنَا عَلَى وَهْنٍ وَفَضْلَه فِي حَامِلَيْنِ أَنْ أَشْكُرْ لِي وَتَوَالِدِيَكْ بَعْنِي أَمْرُ دِيمِ اِنْسَانِ  
اَكْمَه نَكُونِي كُنْدَا بَا دُرُو پَر نَكُونِي كَرْدَنِي مَادِرُو دَرْ شَكْمِ بَرُو نَحْتِ اَوْر اِبْشَقْتِ بَرِشَقْتِ وَدَوَسَالِ اَوْر  
شِيرِ دَادَه وَشَكْرِكُنْ بَرَايِ مَنِ دُورَا مَادِرُو دَرْ خُودِ اَيْنِ حَكْمِ دَرْ قُرْآنِ چَنْدْ جَا اَمْدَه وَرَسُولُ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ  
سَلَّمَ دَكْبَارَتُو كَرْدَه اَشْرَاكْ وَحَقُّوقِ وَالِدَيْنِ رَا تَمَقَّقْ عَلَيْهِ عَنِ عَبْدِ اَلدِّينِ عَمْرٍ حَقُّوقِ عِبَارَتِ اَز اَيْنِ  
كِرْدَنِ وَنَافَرْمَانِي كِرْدَنِ مَعْنِي حَقِّ بَالْتَشْدِيدِ نَسَقِ وَ قَطْعِ سِتْ ضَدِيرَتُو وَصَدُو اَحْمَدُ اَز مَعَاذِ مَنِ حَبْلِ وَتَبِ  
حَاسِبِ كَرْدَنِ رَسُولُ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ بَدَه جِزْ وَصِيَّتِ كَرْدَه اَز اَبْجَو كُفْتِ لَا شَرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا وَاِنْ  
اَهْلَكَ نَبِيٌّ مِنْكُمْ وَكَانَ لَكَ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاَلِدِيَكْ وَاِنْ اَمْرَاكْ اَنْ تَخْرُجَ مِنْ اَهْلِيَكْ وَمَا لَكَ  
اَهْلِيَتِ بَعْنِي شَرِيكْ مَنِ بَعْدِ اَسْرَارِ اَكْرَجْ بَشْتَرَه وَصُخْرَه شُكْرَه وَنَافَرْمَانِي وَالِدَيْنِ مَنِ اَكْرَجْ اَمْرُ كُنْدَتَرَا بَدَه  
بِرُونِ شُكْرَه اَز اَهْلِ مَالِ خُودِ وَدَرْ صَحْبَيْنِ اَز اَبَايِ بَرِيْرَه دَمِ رَوَايَتِ كَرْدَه كَرْدَه اَز رَسُولُ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ  
كُرْدِيَادَه مَنِ بَرَايِكُو صَحْبِي كَيْسِتْ فَرَمُودَ مَادِرُو كُفْتِ بَسْتَرَكَيْسِتْ فَرَمُودَ مَادِرُو كُفْتِ بَسْتَرَكَيْسِتْ كُفْتِ مَادِرُو  
كُفْتِ بَسْتَرَكَيْسِتْ كُفْتِ بَدَرُو بَسْتَرَا قَرَبِ بَعْدَ اقْرَبِ رَسُولُ فَرَمُودَ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ اَقْبَه رَيْحِ اَقْبَه  
بَعْنِي سَبَا فَرَمُودَ خَاكْ اَتُودَه بَا دُرُو بَنِي اَو كُفْتَنْدَانِ كَيْسِتْ يَارَسُولُ اَللَّهُ فَرَمُودَ مَنِ اَدْرَكْتِ وَتَوَالِدِيَه  
عِنْدَ الْكَبْرِ اَحَدُهَا اَوْ جَلَا هَا اَوْ تَوَالِدِيَه اَحَدُهَا اَوْ جَلَا هَا اَوْ تَوَالِدِيَه اَحَدُهَا اَوْ جَلَا هَا اَوْ تَوَالِدِيَه اَحَدُهَا اَوْ جَلَا هَا  
رَايِكِي بَا بَرُو دُورِ پَرِيَا يَافَتِ وَدَا خَلِ بَشْتَرَه نَشْدُو تَرْمِذِي اَز اَبْنِ عَمْرٍ رَوَايَتِ كَرْدَه كَرْدَه مَرْدِي كُفْتِ مَادِرُو  
اَز مَنِ كُنْجِي اَهْمِي عَظِيمِ بُو قُوعِ اَمْدَه تُو بِنِ بَكُو تَرَا بَا فَرَمُودَ زَا مَادَرِستْ كُفْتِ فَرَمُودَ كَرْمَالَه بَشْتَرَه كُفْتِ فَرَمُودَ بَا ي  
نَكُونِي كُنْ خَالِ سُولِ اَللَّهُ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ اَصْبَحْ مُطْبِعًا لِلَّهِ فِي وَالدِيَه اَصْبَحْ لَهُ بَابَانِ حَقُّوقِ  
مِنِ الْجَنَّةِ وَارِيكَانَ وَاحِدًا اَوْ اَحَدًا وَمَنْ اَصْبَحَ عَاكِصًا لَهُ فِي وَالدِيَه اَصْبَحْ لَهُ بَابَانِ  
مَقْصُوعِي حَكْمِ اِنْسَانِ وَاِنْ وَاحِدًا اَوْ اَحَدًا اَبَرَه بَا شَدِ فَرْمَانِ بَرُو اَشْدَادِ اَوْر اَحَقُّوقِ وَالِدَيْنِ بَا شَدِ  
اَوْدُو دُرُو اَز كَشَاوَه مَسْوِي بَشْتَرَه اَكْرَجِي بَا شَدِي كِي بَانُو كَرِهِي بَا شَدِ نَافَرْمَانِ خُودِ اَرَادِ اَحَقُّوقِ وَالِدَيْنِ بَا شَدِ  
بَرَايِ اَوْدُو دُرُو اَز كَشَاوَه مَسْوِي اَتَشْ وَاَكْرَجِي بَا شَدِي كِي بَا شَدِ مَرْدَمِ كُفْتَنْدَا يَارَسُولُ اَللَّهُ اَكْرَجِي بَرُو مَادِرُو بَرُو

هقوق والدین  
وَصِيَّتَنَا أَلَا كُنْشَانِ بَوْلَادِيَه حَكْمَتَه اُمَّه  
وَهُنَا عَلَى وَهْنٍ وَفَضْلَه فِي حَامِلَيْنِ أَنْ أَشْكُرْ لِي وَتَوَالِدِيَكْ بَعْنِي أَمْرُ دِيمِ اِنْسَانِ  
اَكْمَه نَكُونِي كُنْدَا بَا دُرُو پَر نَكُونِي كَرْدَنِي مَادِرُو دَرْ شَكْمِ بَرُو نَحْتِ اَوْر اِبْشَقْتِ بَرِشَقْتِ وَدَوَسَالِ اَوْر  
شِيرِ دَادَه وَشَكْرِكُنْ بَرَايِ مَنِ دُورَا مَادِرُو دَرْ خُودِ اَيْنِ حَكْمِ دَرْ قُرْآنِ چَنْدْ جَا اَمْدَه وَرَسُولُ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ  
سَلَّمَ دَكْبَارَتُو كَرْدَه اَشْرَاكْ وَحَقُّوقِ وَالِدَيْنِ رَا تَمَقَّقْ عَلَيْهِ عَنِ عَبْدِ اَلدِّينِ عَمْرٍ حَقُّوقِ عِبَارَتِ اَز اَيْنِ  
كِرْدَنِ وَنَافَرْمَانِي كِرْدَنِ مَعْنِي حَقِّ بَالْتَشْدِيدِ نَسَقِ وَ قَطْعِ سِتْ ضَدِيرَتُو وَصَدُو اَحْمَدُ اَز مَعَاذِ مَنِ حَبْلِ وَتَبِ  
حَاسِبِ كَرْدَنِ رَسُولُ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ بَدَه جِزْ وَصِيَّتِ كَرْدَه اَز اَبْجَو كُفْتِ لَا شَرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا وَاِنْ  
اَهْلَكَ نَبِيٌّ مِنْكُمْ وَكَانَ لَكَ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاَلِدِيَكْ وَاِنْ اَمْرَاكْ اَنْ تَخْرُجَ مِنْ اَهْلِيَكْ وَمَا لَكَ  
اَهْلِيَتِ بَعْنِي شَرِيكْ مَنِ بَعْدِ اَسْرَارِ اَكْرَجْ بَشْتَرَه وَصُخْرَه شُكْرَه وَنَافَرْمَانِي وَالِدَيْنِ مَنِ اَكْرَجْ اَمْرُ كُنْدَتَرَا بَدَه  
بِرُونِ شُكْرَه اَز اَهْلِ مَالِ خُودِ وَدَرْ صَحْبَيْنِ اَز اَبَايِ بَرِيْرَه دَمِ رَوَايَتِ كَرْدَه كَرْدَه اَز رَسُولُ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ  
كُرْدِيَادَه مَنِ بَرَايِكُو صَحْبِي كَيْسِتْ فَرَمُودَ مَادِرُو كُفْتِ بَسْتَرَكَيْسِتْ فَرَمُودَ مَادِرُو كُفْتِ بَسْتَرَكَيْسِتْ كُفْتِ مَادِرُو  
كُفْتِ بَسْتَرَكَيْسِتْ كُفْتِ بَدَرُو بَسْتَرَا قَرَبِ بَعْدَ اقْرَبِ رَسُولُ فَرَمُودَ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ اَقْبَه رَيْحِ اَقْبَه  
بَعْنِي سَبَا فَرَمُودَ خَاكْ اَتُودَه بَا دُرُو بَنِي اَو كُفْتَنْدَانِ كَيْسِتْ يَارَسُولُ اَللَّهُ فَرَمُودَ مَنِ اَدْرَكْتِ وَتَوَالِدِيَه  
عِنْدَ الْكَبْرِ اَحَدُهَا اَوْ جَلَا هَا اَوْ تَوَالِدِيَه اَحَدُهَا اَوْ جَلَا هَا اَوْ تَوَالِدِيَه اَحَدُهَا اَوْ جَلَا هَا اَوْ تَوَالِدِيَه اَحَدُهَا اَوْ جَلَا هَا  
رَايِكِي بَا بَرُو دُورِ پَرِيَا يَافَتِ وَدَا خَلِ بَشْتَرَه نَشْدُو تَرْمِذِي اَز اَبْنِ عَمْرٍ رَوَايَتِ كَرْدَه كَرْدَه مَرْدِي كُفْتِ مَادِرُو  
اَز مَنِ كُنْجِي اَهْمِي عَظِيمِ بُو قُوعِ اَمْدَه تُو بِنِ بَكُو تَرَا بَا فَرَمُودَ زَا مَادَرِستْ كُفْتِ فَرَمُودَ كَرْمَالَه بَشْتَرَه كُفْتِ فَرَمُودَ بَا ي  
نَكُونِي كُنْ خَالِ سُولِ اَللَّهُ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ اَصْبَحْ مُطْبِعًا لِلَّهِ فِي وَالدِيَه اَصْبَحْ لَهُ بَابَانِ حَقُّوقِ  
مِنِ الْجَنَّةِ وَارِيكَانَ وَاحِدًا اَوْ اَحَدًا وَمَنْ اَصْبَحَ عَاكِصًا لَهُ فِي وَالدِيَه اَصْبَحْ لَهُ بَابَانِ  
مَقْصُوعِي حَكْمِ اِنْسَانِ وَاِنْ وَاحِدًا اَوْ اَحَدًا اَبَرَه بَا شَدِ فَرْمَانِ بَرُو اَشْدَادِ اَوْر اَحَقُّوقِ وَالِدَيْنِ بَا شَدِ  
اَوْدُو دُرُو اَز كَشَاوَه مَسْوِي بَشْتَرَه اَكْرَجِي بَا شَدِي كِي بَانُو كَرِهِي بَا شَدِ نَافَرْمَانِ خُودِ اَرَادِ اَحَقُّوقِ وَالِدَيْنِ بَا شَدِ  
بَرَايِ اَوْدُو دُرُو اَز كَشَاوَه مَسْوِي اَتَشْ وَاَكْرَجِي بَا شَدِي كِي بَا شَدِ مَرْدَمِ كُفْتَنْدَا يَارَسُولُ اَللَّهُ اَكْرَجِي بَرُو مَادِرُو بَرُو



گفت یا رسول الله مر ازنی است که من او را دوست میدارم و او را بکس و بی کسی نمیدانم و سوداگر و مالدار <sup>ای نادار</sup> و ترندی و الی و او را این را از این عمر خورده مردی از رسول مسلم پرسید کنی ماور و پدر صحبت فرمود که آنها بهشت و دوزخ تواند این ماجرا این را از این امام مر و است کرده مرد پیش رسول مسلم آمد و گفت که پدر من حاج

مست بسو مال من انبی میخوابد که مال من بگیرد فرمود دانت و مالک لایستک ان او کلام  
من اطلب کسب کملو امری کسب او کلام رواه ابو داود و ابن ماجه عن عمر بن شعيب عن ابي  
جده تبني تو مال تو برای پدرت بذرتی که اولاد شما از پاکیزه ترین کسب شماست بخورید شما از کسب اولاد  
خود پس نفقه مادر و پدر و اجداد و جدات که مفلس باشند گو قدرت بر کسب داشته باشند بر فرزندان در حال بالغی  
که قدرت بر کسب داشته باشند و حلیت اگر چه کافر باشند از اهل ذمه و صحیحی از مسلمانیت ابی بکر روایت کرده  
که از رسول کریم پرسید که مادر من آمده است و کافره است ضلک با و کنم فرمود آری بکن و امثل امر و رضا  
جوی آنها و حلیت مکر در صحبت و ترک قرآن ترمذی از عبد الله بن عمر روایت کرده که فرمود  
رسول صلعم رضامندی خدا در رضامندی پدر است و مانو خوشی غم بود نا خوشی پدر است حق تعالی فرمود

وَأَنَّ جَاهِدَ الدَّعَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُكُمْ فِي  
الدُّنْيَا مُعْرِضٌ فَأَمْرِي أَكْرَمُ مِنْكُمْ كُنْتُ أَنْبِيَاكُمْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ بَنِي آدَمَ وَأَنَا بَنِي  
عِلْمٍ وَتَوْحِيدِ دَارِي بِسْمِ اللَّهِ فَرَمَانِ بَرَدَارِ أَنْهَانِ وَدَرْ دُنْيَا صَحْبِ نَجْوِي بَآئِنَانِ رَسُولِ صَلَاحِ  
فَرَمَانِ كَلَامَةِ الْخَلْقِ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالْحَاكِمُ عَنْ عُمَرَانَ وَابْنِ أَبِي حَتْمٍ عَنْ عُمَرَ وَالْغَفَا

دوستی کردن با مادر و پسران و حقوق اقربا

و فی صحیحین کطاعة رکابک فی مَعْصِیَةِ اللَّهِ اِنَّهَا الطَّاعَةُ فی المعروف یعنی جا نیت فرمان برداری به یکس از مخلوقات در نافرمانی خدا طاعت جا نیت مگر آنچه در شرع جائز است **فصل** از حقوق پدر و دینی کردن با دوستان پدر و دینکونی کردن با دوستان پدر رسول فرمود صلی الله علیه وسلم انک من ابی الدردیة الرجل اهل و ذریه بعد ان یبی الی ارواه مسلم عن ابی عمر یعنی کمال کنونی آنست که صد کند با دوستان پدر در نصیبت او و صد هجارت از آنچه موجب وصلت و اخلاص باشد در رعایت مالی و خدمت بدنی و حسن اخلاق **فصل** در حق اقربا و از جمله حقوق پدر و مادر آنست صد و دینکونی با ولاد آنها یعنی با برادران و خواهران و خالات پدر و مادر و اولاد ایشان و چنین الاخری فلا ترک فی حق پدر که دینب قریب تر باشد حق و زیاده تر باشد حق تعالی فرمود در حدیثی و ان ترک فی حق الله یعنی بره صاحب قرابت حق او و نهذا هر کس را که غنی باشد واجب بر تو نفقه ذی رحم محرم که فقیر باشد و بر کسب قدرت نباشد اگر مسلم باشد قال الله تعالی و علی الوالدین مثل ذلک یعنی بر وراثت نفقه و حجت مثل نفقه اولاد و کسرس که ذی رحم محرم خود را مالک شود بمهر و مالک شدن از و گردد اگر چه کافر باشد قال علیه السلام من مَلَکَ ذَا رِجْمٍ فَهُوَ مِنْهُ حَتَّى یُحَقِّقَ عَلَیْکَ رواه احمد ابو داود و الحاکم عن سمره یعنی هر که مالک شود ذی رحم محرم خود را بر و آزاد شود و حب کردن و ترن ذی رحم محرم حرام است که موجب قطع رحم میشود و از اقربا هر کس که محرمیت گویند نفقه او واجب نیست لیکن صدق او واجب و قطع رحم حرام است و ما موافقت آنها جا نیت عَنْ ابی هریرة قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهُ قَامَتِ الرَّحِمُ فَأَخَذَتِ الرَّحِمُ مِنْ حَقْلِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ مَا هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعَةِ قَالَ أَلَا تَوَضَّيْنِ أَنْ أَصِلَ مِنْ وَصْلِكَ وَأَقْطَعَ مِنْ قِطْعِكَ قَالَتْ بَلَى يَا رَبِّ قَالَ فَذَلِكَ مَصْنُوعٌ عَلَیْکَ یعنی خدای تعالی پدید آورد خلق را و هر گاه که حق تعالی از پیرا کردن خلق فارغ شد رحم بر خاست و حق رحمان گرفت حقو برادر را را گویند و برین مجاز است و مراد آنست که از جناب ایزد پناه حجت عیب میگوید عُدْتُ بِحَقِّهِ فَلَانِ یعنی پناه جستم بسوی فلان حق تعالی رحم را فرمود که چه میخواهی گفت که استاده ام پناه جوینده از قطع فرمود که آباراضی نمیشود با آنکه من وصلت کنم با آنکه وصل کند ترا و قطع کنم از هر که قطع کند ترا گفت که راضی شدم





تسلیم از ابرهیره روایت کرده که مردی از رسول صلعم گفت که یا رسول الله مرا اقربا هستند من صله آنها کنم  
 و آنها از من قطع میکنند و من آنها گوئی میکنم و آنها بدی میکنند و من از آنها صلعم میکنم و آنها بدی میکنند و من  
 فرمود صلی الله علیه و آله و سلم **كُلُّكُمْ كَفَّارٌ فَانْتَمِ اسْقِطْهُمُ الْمَلَّ وَلَا يُؤَالِ مِنْ اللَّهِ مَعَكَ**  
**ظَهَرَ كَيْدُهُمْ مَا دُمْتُ عَلَى خِلَاكَ** یعنی اگر بخین است که تو میگوئی پس گویا تو میخورانی آنها را کینه  
 اگر نمی آتش میخورانی که هلاکت آنها است همیشه ترا از خداوند و گاری خواهد بود بر آنها مادامیکه برین خصلت با  
**فائده** صلعم رحمتی ثواب و آخرت در دنیا فواید بسیار دارد و رسول فرمود صلعم من أحب  
 أَنْ يُسْطَلَّ لَهُ رُكْنُهُ وَ يُسْأَلَهُ فِي آثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ عَنِ النَّسَائِيِّ رَحْمَةً تَقْبَلُ بِهَا كَرَامَةً كَرَامَةً  
 شود در روز قیامت و باقی فواید بسیار دارد و اولاد و مانند آن ذکر کنندگان خیر پس باید که صلعم رحم کند و رسول  
 فرمود صلعم من أحبَّ أَنْ يُسْأَلَهُ مَا يَصْلُحُ لَهُ مِنْ أَرْحَامِهِ فَإِنَّ صَلَاةَ الرَّحْمَةِ فِي الْأَهْلِ مَثْرَاءٌ  
 فِي الْمَالِ مَثْرَاءٌ فِي الْكَافِرِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ مِنْ بَابِ بَرِّهِ تَقْبَلُ تَقْبَلُ بِهَا كَرَامَةً كَرَامَةً  
 صلعم موجب محبت است در اهل و محب زیاده است در اهل و تبعاً ذکر و قطع رحم را سزاوارتر عذاب باشد  
 آخرت و بال در دنیا هم لاف شود رسول فرمود صلعم من ذَنْبٌ أَحْرَفَ أَنْ يُجْعَلَ اللَّهُ لَصَاحِبِهِ  
 الْقَبُولَةَ فِي الدُّنْيَا مَعَ مَا يَكُونُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ الْبَغْيِ وَ طَبِيعَةُ الرَّحِيمِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَ  
 ابوداود و عن ابی بکره یعنی گناهی نیست لاف تر باشد عقربت و وبال رسد صاحب او را در دنیا با نیکو خیز  
 داشته شود عذاب برای او و آخرت از بغی بران با پادشاه عادل و قطع کردن رحم و تیر بهی از ابی بکره  
 روایت کرده که رسول فرمود صلعم **كُلُّ ذَنْبٍ يَنْبَغِي اللَّهُ مَحَامًا شَاءَ لَا عَقُوقَ الْوَالِدَيْنِ فَإِنَّهُ**  
**يُجْعَلُ لَصَاحِبِهِ فِي الْحَيَاةِ قَبْلُ الْمَمَاتِ** یعنی هر گناه که باشد بخوبی بخوبی تعالی او را آنچه خواهد مگر  
 عقوق والدین پس هر چه بد ببرد سازد او را عذاب در زندگی پیش از مرگ **فصل** و چون نظر بر حقوق  
 پروردگار و صلعم برادران و خواهران و دیگران را واجب شد نظر بر حقوق رسول صلعم و خلفا و این  
 و استادان صلعم و نمکونی با جماعه سادات و مشایخ و فرزندان پیران و استادان هم ضرورت فایده  
 الله تعالی قل لا أسئلكم عليه حرجاً إلا المودة في القربى بگو ای محمد من خواهم از شما  
 بر تبلیغ رسالت فزوری لیکن دوستی داشتن مدافعی من شما را بسیار و قال الله تعالی قل

حقوق پیران استادان و نمکونی با مشایخ و سادات

إِنَّكَ لَلشَّيْءِ لَكُنْ وَلَكِنْ أَفَأَنْتَ أَكُولُ الْعَالَمِينَ یعنی بگوای محمد کسانی را که خدا را ولده ثابت میکنند تعالی است  
عزیز کس اگر رحمت با اولاد میدهد من اول عبادت او میکردم حق تعالی از ان منزّه است ازین آیه مستفاد میشود  
که هر که احیای بزرگ و شخصی باشد باید که با اولاد او دوستی کند **سوال** از اولاد سادات و پیرزادگان  
اگر کسی فسق یا کفر یا رافضی باشد با او چه سلوک باید کرد **جواب** اگر فسق باشد نصیحت باید کرد و اگر  
حق نبیند و اگر رافضی مانند آن باشد که بکفر رساند با او دوستی نباید نمود حق تعالی میفرماید یا ایها الذین

آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَكُونُوا حُكَّامًا يَكُونُوا كَمَا يَكُونُ الْكُفَّارُ  
مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ یعنی ای مسلمانان دوستی نکنید با قومی که خدا غضب دارد بر آنها بدو رشتیکه نامیدند از  
آخره چنانکه نامیدند کفار از اصحاب قبو و حق تعالی میفرماید و حق پس نوح علیه السلام که لیس  
مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَلَّ غَيْرُ صَاحِبٍ و رسول فرمود صلوات ال ای فُلَانٍ لیسوا فی بِلَادِهِمْ  
إِنَّمَا وَلِيُّيَ اللَّهُ وَصَلَّيْهِ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَكِنْ لَهُمْ رَحْمٌ أَبْلَهَاءُ بِلَادِهِمْ مَتَّقِ عِدَّةَ عَمْرٍ وَ بِنِ  
العاص یعنی آل ای فُلَانٍ بنده او و اولیا و دوستان و دوست من خدمت و صلاح مسلمانان لیکن آنها را بن  
قرابت صلوات رحم میکنم ازین حدیث مفهوم میشود که سادات و پیرزادگان و اقربا و اگر کافر باشند یا رافضی  
یا خارجی که بکفر رساند دوستی با آنها نباید کرد لیکن از صلوات احسان درینج نباید کرد قال الله تعالی کَاتِبُكُمْ

اللَّهُ عَنِ الدِّينِ كَمَا يُقَاتِلُكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجْكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَدُّوهُمْ وَنَفْسُ طَوَّ  
الْيَوْمَ یعنی بر کفار این مردم احسان کردن و نکوئی کردن ممنوع نیست **فصل** در ملحق بحق والدین است  
حق مرضعه که حق سجده تعالی حرام کرده است از رضاع آنچه حرام کرده از نسب جمع بین الاختین در نواح  
حرام است رضاعاً چنانچه بین الاختین نسباً حرام است تا موجب قطع نباشد ای داد و از ابی الطغفیل روایت  
کرده که رسول صلی الله علیه و سلم بر امر مرضعه خود جاذ خود فروش کرد و بران نشانید **قسم ثالث** قسم  
دیگر از حقوق حق کسانی که حق تعالی آنها را منظر قهاری و مالکیت خود ساخته و آن حق سلطان مسلم و امیر  
و حق قاضی است بر رعیت و حق شوهر بر زن و حق اسید بر عبد و حق قهرمان خانه بر تمام اهلیت که بندوست  
ملک شهر و خانه بوحده قهری تعلق دارد **فصل** اطاعت سلطان و امیر شهر و امیر شهر واجب است  
بر رعیت در آنچه خلاف شرع حکم نکند اگر چه خلاف طبع آنها باشد قال الله تعالی أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ

قسم ثالث  
حق سلطان  
بر رعیت

وَأُولَئِكَ هُم مِّنكُمْ سَلَامٌ عَلَى السَّامِعِينَ وَاسْمُكَ عَلَى السَّامِعِينَ فَقَدْ  
 أَطَاعَ اللَّهُ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمَنْ يَطِيعْكَ أَطَاعَنِي وَمَنْ يَعْصِ  
 أَمْرًا فَقَدْ عَصَانِي وَأَمَّا مَا جَاءَ يَقَاتِلُ مَنْ وَرَأَيْكَ وَبَقِيَ بِهِ فَإِنْ أَمَرَ بَقِيَ اللَّهُ وَعَدَ  
 فَإِنَّ لَهُ بِذَلِكَ أَجْرًا وَإِنْ قَالَ يُعَذِّبُهُ فَإِنَّ مِنْهُ عَلَيْهِ دَرَاهِمٌ مِّنْهُ مَنَافِعُهُ  
 بِنْتِي هَرَكَةَ فَرْمَانِ بَرْدَارِ مَنْ كَرْدَ فَرْمَانِ خُدَا كَرْدَ وَهَرَكَةَ فَرْمَانِ  
 بَرْدَارِ امِير كَرْدَ فَرْمَانِ بَرْدَارِ مَنْ كَرْدَ وَهَرَكَةَ فَرْمَانِ امِير كَرْدَ فَرْمَانِ مَنْ كَرْدَ پادشاه نيست مگر سب  
 مردم بگویند بپایه بوی پناه میجویند پس اگر امر بتقوی و عدل کرد پس در ثواب باشد  
 اگر چیزی بگوید پس وی را بپایه گناه و فرمود آن سرور علیه السلام اسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنْ  
 اسْتَعْلَمَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَانَتْ رَأْسُهُ كَبْشِيَّةٍ <sup>رواه البخاري عن انس</sup> یعنی بشنود و فرمان  
 برداری کنید امیر را اگر چه حاکم کرده شود بر شما غلام حبشی که سر او مثل دانه انگور سیاه و خرد باشد فرمود <sup>الشمع</sup>  
 وَالطَّاعَةُ عَلَى النَّاسِ لِلَّهِ أَجَبٌ وَكَذَلِكَ مَا لَوْ لَوْ عَصَيْتُمْ عَصِيَّةً فَإِنَّكُمْ عَصَيْتُمْ فَلَا تَسْمَعُوا وَلَا طَاعَةَ  
 متفق علیه عن ابن عمر عن علي نحوه یعنی حکم امیر شنیدن و طاعت کردن واجبست بر هر مرد مسلمان در آنچه خود  
 آید او را یا ناخوش و تنگی امر کرده شود معصیت پس تنگی امر کرده شود بگناه پس چنان نیست سماع  
 فرمود صلی الله علیه و سلم مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرَةٍ شَيْئًا لَيْكِرْهُ فَلْيَصْبِرْ فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ يَفَارِقُ  
 الْجَمَاعَةَ شَبْرًا قِيمَتُ الْإِمَامَاتِ مِثْلَةُ جَاهِلِيَّةٍ متفق علیه عن ابن عباس یعنی هر که بنیاد حاکم خود  
 بخیری که مکروه و انداز آنرا پس باید که صبر کند بدستیکه نیست کسی که یعنی کند و جدا شود از جماعت مسلمانان بقدر  
 يك جب پس ببرد آن حلل مگر آنکه مکروه باشد مانند مردن جاهلیت و فرمود انْكُمْ سَتَرُونَ بَعْضُكُمْ أَمْرًا  
 وَأَمْرًا تَنْكُرُونَهَا قَالُوا فَمَا نَأْمُرُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ادْعُوا إِلَيْهِمْ حَتَّى تَسْمَعُوا  
 اللَّهُ حَقَّكُمْ متفق علیه عن ابن مسعود یعنی فرمیت که نخواهید و دراز بادشاهان بعد من نفس برور و نیزه که نشانی  
 ناخوش درید باران گفتند پس چه میفرمائی ما را فرمود که حق آنها را نکنید و حق خود را خدایا بیدار آن  
 یا رسول الله اگر باشند امر که حق خود را بطلب کنند و حق مانند فرمود الله عَزَّ وَجَلَّ وَأَطِيعُوا أَمْرًا  
 عَلَيْكُمْ مِمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَاعْلَمُوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ <sup>رواه مسلم عن وائل بن حجر</sup> یعنی بشنود حکم آنها و فرمان بردار



يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ بُحْرَىٰ ۖ وَكَأَنَّهُ سَائِلُهُ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ بُحْرَىٰ ۖ وَكَأَنَّهُ سَائِلُهُ  
 ابلی هریر یعنی خوشحال بنده ملک که میزد و نیک کند عبادت پروردگار خود و فرمان برادر مالک خود

خوشحال او و فرمود آنسر و علیه السلام اِذَا ابْنُ الْعَبْدِ لَمْ يَقْبَلْ لَهُ صَلَوةٌ وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَىٰ  
 عَبْدُ ابْنِ مَوَالِيهِ فَقَدْ كَفَرَتْ حَتَّىٰ يَرْجِعَ الْفَقِيرُ رَوَاهُ سَلَمٌ عَنْ جَرِيرِ بْنِ اَبِي رَافِعٍ اِذَا ابْنُ الْعَبْدِ لَمْ يَقْبَلْ لَهُ صَلَوةٌ وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَىٰ  
 قبول نشود و در روایتی هر غلامی که بگزید از مالکان خود تحقیق کافر شود تا و تنگید باز نیاید نشان  
 یعنی کافر نیست باشد و بهیچ از جای بر روایت کرده که رسول فرمود صلعم کسی نماز قبول نشود غلامی که بگزید  
 تا که باز نزد مالک خود آید و زنی که شوهرش بر و ناخوش باشد و دست تا که بهوش آید و فرمود صلی الله علیه  
 و سلم کُلُّ مَن كَانَ عَلَىٰ رُجْحَا أَوْ عَيْتَةٍ سَيِّدٍ رَوَاهُ ابُو دَاوُدَ عَنْ اِبْنِ اَبِي رَافِعٍ  
 یعنی هر کس که در غلامان و فاسد کند زنی را بر شوهرش غلامی را بر مالک او قسم چهارم  
 از حقوق عباد حق عیب است بر سلطان امیر قاضی حق زوج بر شوهر و حق پدر بر پسر و تربیت و فرزندان  
 صغیر بر پدر و مادر و حق ملک بر ملک که این همه و دایع حقند حق سبحانه تعالی بر ذات بی نیاز خود بر  
 مملوکان و بندگان خود رحمت واجب کرده پس کسی را که در دنیا را می ساخته و مالک گردانیده بر و چاره

ساخته قال رسول الله عليه الصلوة والسلام لا تُلَاحِظُوا رِجَالَكُمْ رَاحٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَجُلَيْهِ وَفِيهِ اَمَامٌ لِلدِّينِ  
 عَلَى النَّاسِ رَاحٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَجُلَيْهِ وَالرَّجُلُ عَلَى اَهْلٍ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ

رَجُلَيْهِ وَالْمَرْءُ رَاحٍ عَلَى بَيْتِ رُجْحَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَجُلَيْهَا وَ  
 عَبْدُ الرَّجُلِ رَاحٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ اَلَا تَكَلَّمُوا رَاحٍ وَكُلُّكُمْ

مَسْئُولٌ عَنْ رَجُلَيْهِ متفق علیه عن عبد الله بن عمر یعنی اگر چه باشید که هر یکی از شما را می ست  
 هر یکی از شما سوال کرده خواهد شد از رعیت او که بحال آنها پدر داخت یا آنها را ضائع و میوه گن نهشته پادشاه بر

تمام میان را عیست سوال کرده خواهد شد از رعیت او و مرد و اهل بیت خود را عیست از آنها سوال کرد  
 خواهد شد و زن بر خانه شوهر و اولاد او را عیست از آنها سوال کرده شود و غلام بر مال مولی را عیست

از ان سوال کرده خواهد شد فصل در حق رعیت بر پادشاه و امیر رسول فرمود صلی الله علیه و سلم مَا  
 مِنْ وَاَلِ نَبِيٍّ رَجُلَيْهِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فِيمَا وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهُمْ اَلَا حُرْمَةٌ عَلَيْهِ اِنْ جَنَّهُ اَنْ يَمْتَنِعَ عَلَيْهِ

فصل فی حق الرعیة علی السلطان









يَا كُلُّ وَلِيٍّ لَيْسَ بِمَا لَيْسَ وَلَا يَكْفِيهِ مِنَ الْعَمَلِ مَا يَغْلِبُهُ فَإِنْ كَفَّهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيَعْنَهُ  
متفق عليه عن ابی فی رعنی برادران شما اند که در استنباط الله تعالی نیست نهائیس هر که حق تعالی بر او را بر او است که بگوید  
که بخواند او را آنچه خود بخورد و بپوشاند او را آنچه خود پوشد و تکلیف بدو را بکاریکه بروی شاق باشد  
و اگر بکاری شاق کند خود هم در کار او کند بران کار فرموده اِذَا اصْنَعْتَ لِحَدٍّ كَحَدِّ مَطْعَمٍ  
مُتَّحِجًا وَقَدْ وَلِيَ حَوْهً وَدُخَانَهُ فَلْيَقْعِدْ كَمَا مَعَهُ فَلْيَاكُلْ فَإِنْ كَانَ الطَّعَامُ مَشْهُورًا  
قَلِيلًا فَلْيَصْنَعْ فِي بَيْدِهِ مِنْهُ أَكْلَةً أَوْ اُكْلَتَانِ رَوَاهُ سَلَمٌ عَنْ ابِیهِ رِیةَ یَعْنِی وَفَیْئِدَهُ طَبَاخُ کُنْدِ بَرَا  
یکی از شما خادم او طعامی بسوی برادران طعام و بدستیک گرمی آتش و دو او برداشته است پس باید که بنشانند او را  
همراه خود تا بخورد و اگر طعام اندک باشد و خورنده بسیار باید که بنهد در دست او یک لقمه یا دو لقمه فرموده سَلَمٌ عَنْ ابِیهِ  
مَمْلُوكُهُ وَهَوَّ بَرِيحًا فَمَا قَالَ حَمِيدٌ يَوْمَ الْفَيْصَةِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ عَنْ ابِیهِ رِیةَ یَعْنِی هر که نسبت زن کند مملوک خود را  
و او باین باشد از ان او را حق تعالی روز قیامت حدیقت زند و فرموده مَنْ ضَرَبَ غُلَامًا لَهُ حَدُّ الْكَلِمَةِ  
يَا أَيُّهَا أَوْ لَطْمَةً فَإِنْ كَذَّابًا أَنَّهُ أَنْ يُعْقِبَهُ رَوَاهُ سَلَمٌ عَنْ ابْنِ عَمْرِو یَعْنِی هر که زند غلام خود را حد و او  
موجب حد نموده است یا او را طایفه بخورند پس کفاره او آنست که او را آزاد کند و مسلم از ابی مسعود رضی الله عنه  
روایت کرده که من غلام خود را میزوم از پیش پست او از می شنیدم که بدان ای ابا مسعود که حق تعالی ز تو قضا  
ترست از آنچه تو برین غلام قدرت داری چون پیش پست دیدم رسول خدا بود و مسلم گفت یا رسول الله این را  
برای خدا آزاد کردم فرمود اگر چنین نیکویدی آتش بتو میرسد یا آخر کلام رسول در مرض موت او بود  
الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ رَوَاهُ ابِیهِ یَعْنِی فی شعب الیه بیان عن ام سلمة و احمد و ابو داود و حسن علی بن حمزة  
یعنی محافظت کنید بر نماز و بر حقوق مملوکان و فرمود آنحضرت مسلم ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَثِيرًا لِلَّهِ حَقٌّ وَادَّ  
جَسَدُهُ رَفَقًا بِالضَّعِيفِ وَشَفَقَةً بِالْأَوْدَانِ وَاحْسَانًا إِلَى الْمَمْلُوكِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ عَنْ حَبَابٍ  
یعنی سه مقتضی که در وی باشد شفق تعالی موت او آسان کند و او را داخل بهشت سازد و سه بانی بر ضعیفان  
و شفق بر پدر و مادر و کوفتی با مملوکان مردی از آنحضرت پرسید که یا رسول الله چند بار از خادم عفو نصیر  
کنم آنحضرت دو بار جواب دادم تبسم فرمود که هر روز گفتا و بار خبشید رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو  
ابو داود عن ابن عمر و فرمود آنحضرت مسلم اَكْثَرُ مَا يَجِبُ مِنْكُمْ شَمَارًا بِهٖ بَدْرَتَيْنِ شَمَا بَدْرَتَيْنِ شَمَا كَسْبِي هَسْتِ

تتمسک به این کتاب  
تا ملک عالم باشد

میخورد آنها و نیز نمک خود را و نمک خود را و راه زرین عن ابهره متقی بر خدا عانت و در گشت و در خیز  
 رسم بود که هر کس بعد طلاق خود مال می آورد پس مال بسیار جمع میشد پس از آن طعام و شمش خرید میکرد و در موسم  
 حج مردم میخیزانیدند و سرب میزنشاندند و پس بعد عبارت از مالی که از شهر جمع کرده بود بی صادر و در دو  
 مسکین نگاه دارند **فصل** ملک اگر جانور باشد بر آنهم احسان ضرورت رسول کریم صلعم است لا غرة  
 غرموا الله في هذه البهايمة العجوة فانكم بها صالحة وانتم كوها صالحة رواه  
 ابو داود عن سهل بن خنيس يعني تبريد از خدا حق این جانوران بی زبان سوار کنید بر آنها بخو  
 و بگذارید آنها را بخوبی **فصل** قسمی که از حقوق العباد حق همایه و صحبت و هم سفرست که منظر قرآن  
 تعالی مستند است **وَابْعِدُوا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَيَا لَوْلَا الدِّينُ احْسَنًا وَبِذِي الْقُرْ**  
**وَالْيَسْتِي وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ**  
**الْكَبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ** یعنی عبادت کنید خدا را و شریک کنید در عبادت او چیزی را و نمکوی کنید  
 باید رومادر نمکوی کردنی و با صاحب قرابت و یتیمان و مسکینان و همسایه که قریب باشد همسایگی او یعنی خانه  
 متصل باشد یا آنکه همسایه باشد و قرابت و نسب پادروین داشته باشد و همسایه که نه چنانچه باشد و یا صحبت  
 و این بمباح مجاهد و عکر گفته که صاحب با محبت هم سفر باشد و علی رضی الله عنه و ابن مسعود گفته اند که مردی را  
 زنت و مسافران یعنی گویند که از ابن ابی بیل همان مراد است و مملوکان خود را رسول فرمود صلعم **الْجَارِ**  
**ثَلَاثَةَ جَارٍ لَهُ ثَلَاثَةُ حَقٍّ الْجَوَارِ وَحَقُّ الْقَرَابَةِ وَحَقُّ الْإِسْلَامِ وَجَارُ لَهُ**  
**حَقٌّ حَقُّ الْجَوَارِ وَحَقُّ الْإِسْلَامِ وَجَارُ لَهُ حَقٌّ وَاحِدٌ وَهُوَ الْمَشْرِعُ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ**  
 رواه ابو نعیم فی الحلیه و الحسن بن سفیان و البرازی فی مسندها عن جابر یعنی همسایگان سه قسمند یکی همسایه  
 که او را حقست حق جوار و حق قرابت و حق اسلام و یک همسایه را دو حقست حق جوار و حق اسلام و یک همسایه  
 یک حق است که شریک باشد از اهل کتاب و ابن عدی از عبد الله بن عمر بن خطاب روایت کرده که رسول فرمود صلعم  
**كُلُّ مَنْ جَارٍ يَتَعَلَّقُ بِجَارِهِ يَقُولُ يَا رَبِّ اسْأَلْ هَذَا لَوْ أَعْتَقَنِي بَابَهُ وَمَنْعَنِي فَضْلَهُ**  
 رواه ابن صنفانی عن ابن عمر یعنی بسیار همسایه باشد که بگیرد همسایه خود را و بگوید ای پروردگار پس  
 ازین چرا بزرگوار خود را از من و از مرد مرا پس خود را و بخاری از ابن عمر روایت کرده که

رسول فرمود مسلم همیشه جبرئیل را برای همسایه میبرد حتی که گمان بر دم که قریب است که حق تعالی او را  
 وادار کند و اندوخته از ابی ذر روایت کرده که رسول فرمود مسلم وقتی که گوشت بپزی شود باز یاده کن  
 و همسایگان را ضیافت کن عایشه از رسول مسلم پرسید که یا رسول الله مراد و همسایه اند یکدایمی از آنها بدید  
 کنم فرمود هر که نزدیکتر باشد و روزه او فرمود رسول مسلم من گان یحیی من یالله و الیقوم الاخر فلیحسن  
 الی جاره و من گان یحیی من یالله و الیقوم الاخر فلیحسن و من گان یحیی من یالله و الیقوم الاخر فلیحسن  
 یا الله و الیقوم الاخر فلیحسن خیرا او لیصمت رواه البغوی و فی الصحیحین عن ابی هریره  
 نحوه یعنی هر که بخدا و روز قیامت ایمان داشته باشد پس با یکدیگر همسایه خود نکونی کند و همان را گرامی دارد  
 و آنچه نیک باشد سخن گوید یا خاموش ماند سخن بیفاید نگوید بدان اسعد الله علی که چون همسایه را که در خانه  
 علی و میباید چنین سخن ثابت شده پس صحبت و همفرا بطریق اولی حق واجبست بخانجه بنا بر هر صحتی رسول  
 اصحاب خود را چه قدر مناقب فرموده و برای محبت و تعظیم شان مبالغه کرده لیکن واجبست که نمیشنی  
 و دوستی بانیگان کند و با کافران و فاسقان نکند رسول فرمود صلی الله علیه و سلم مثل المجلس الضام  
 و الشوخی کما مل للسلک و نافع الکبر فحامل المسک اما ان یحیی نیک و اما ان یتکلم  
 منه و اما ان یجهد منه ریحاً طیبه و نافع الکبر اما ان یحرق ثیابک و اما  
 ان یجهد منه ریحاً خبیثه متفق علیه عن ابی موسی و فی روایه یحرق بئیکه او ثوبک او یجهد  
 منه ریحاً خبیثه یعنی حال همسایه نیک و همسایه بد آنجاست که همسایه نیک مانند صاحب مشک است  
 یا ترا خواهد داد یا تو از او خرید خواهی کرد و روزه ثوب بوی از خوش خواهد رسید و همسایه بد مانند سوزانده  
 بوی آتش از دست که خانه تو یا پارچه تو خواهد سوخت و اگر نه بوی بد از او خواهد رسید و چنین حاکم  
 و بود او و دانش از اخضر علیه السلام روایت کرده که همسایه نیک مثل عطر فروشت اگر عطر تو نخواست  
 و اداری بهتر خواهد رسید و او را بود او و در نزدی و تا کم از ابی سعید خدر روایت کرد که فرمود  
 انتم رب علیه سلام میشنید کن مگر با مسلمانان کامل الایمان و باید که طعام بخورد و ترا مگر متقی و بنوعی  
 از اینها زیاده روایت کرده که رسول فرمود صلی الله علیه و سلم که آدم بر دین و بدین و بدین و بدین  
 پس سخن که با که و بنی و از اینها زیاده روایت کرده که رسول فرمود صلی الله علیه و سلم که آدم بر دین و بدین و بدین و بدین

مَنِ احْبَبَ بَعْضَ النَّاسِ دُرَّخَرَّتْ بَاكِيَةً شَدَّ كُفَّهَ وَارَدَتْهُ تَعَالَى مِنْهَا مَكْرَهُهُ فَجَلَّاهُ يَوْمَئِذٍ  
 بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ <sup>یعنی</sup> دوستان و دشمنان شوند مگر متقیان و حق تعالی مقید  
 که در روز قیامت بر دوستی کردن با بدان حسرت خواهند کرد و خواهند گفت یا وکیل یا کفایت  
 قُلْنَا نَاخِلْ دَلَايَ هَلَاكٍ مِنْ كَاتِبِكِ مَنْ نَمِيزَ قَوْمَكَ أَنْ كَسَّ رَاوِست مَوَلَوِي رَوْمٌ يَكُونُ مَعَهُ  
 و در شوا از احتیاط یار بد یار بد تر بود و از یار بد یار بد نهان همین بر جان زندیدار بد بر جان بر جان  
 صحبت صالح و اسامی کند صحبت طالح ترا طالح کند بنا بر خندان بهار را خندان کند صحبت نیکان را نیکان  
 در تحسین از این برده و دوست که در حدیث طویل از رسول کریم در حق جماعت ذکر کنندگان که چون حق  
 بر آنها حجت کند و بخشداید تمام هفتاد تن آنها را بختناید فرشته از فرشتگان گوید ای پروردگار دوست  
 مسکینان را از آنها نیست بر کارهای آن روز آنها نیست حق تعالی فرماید که او را بهنجشیدم آن دوست که  
 هفتاد تن بخت نباشد و لهذا رسول کریم صلی الله علیه و سلم هفتاد تن بد و هفتاد تن بد بخدا پناه حجتی بر آن  
 از عقب بن عامر روایت کرده که رسول صلعم در دعای خود میگفت اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ يَوْمٍ  
 السَّعَةِ وَبِمِنْ سَاعَةِ السَّعَةِ وَمِنْ لَيْلَةِ السَّعَةِ وَمِنْ صَاحِبِ السَّعَةِ وَمِنْ جَاوِلِ السَّعَةِ  
 فِي دَارِ الْمُقَامَةِ <sup>یعنی</sup> الهی پناه میجویم به تو از روز بدی از ساعت بدی از شب بدی یعنی از روز  
 و شبی مسامتی که در آن بدی واقع شود و از هفتاد تن بدی بهمسایب بدی یعنی هفتاد تن بدی بهمسایب بدی  
 بهمسایب که در خانه قامت بهمسایب با و برای آخر از بهمسایب رسول کریم در پنج حق شفعه واجب که در شفعه  
 باید اگر شری نیک دوست طلب شفعه کند و اگر بد از بد و اراضی شود شفعه قسمی دیگر از حقوق العباد و عازر نیست  
 کسی است که عاجز و ضعیف و یتیم و مسکین یا بیمار یا بیوه و حق سائل است و حق مسافر و مهمان که وار شود  
 قَالَ تَعَالَى وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينُ وَابْنَ السَّبِيلِ  
 وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَفِي الرِّقَابِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقُّهُ وَالْمَسْكِينُ وَابْنُ السَّبِيلِ <sup>یعنی</sup> سائل  
 کسی است که مال بر دوستی خدا و ذوی القربی و یتیمان و مسکینان و مسافران و سائلان را و در از  
 بندگان و فرمود حق تعالی نَأْمُرُ الْكَافِرِينَ فَلَا تَقْهَرُوا وَأَمَّا السَّائِلُ فَلَا تَنْهَرُوا <sup>یعنی</sup> میجویم  
 کننده را زجر نکن و فرمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا - و احمد



یا خدیجه با وی در حقه اند و رحمة الله وبرکاته مسلم از ابیه برده روایت کرده که رسول فرمود صلی الله علیه و  
سلم در آن شب خوابید شد تا که ایمان آید و ایمان کامل نخواهد شد تا که با هم دوستی کنید پس فرمود که خبر دهم شما  
بچیزیکه با هم دوست شوید و آنست که اسلام حلیکم می بیاورند سلام با هم و بیعتی از ابن مسعود از آنحضرت روایت کرد  
که کسی که اول سلام گوید پاک شود از تکبر کسی از آنحضرت پرسید که از فضیلت های اسلام کدامی بهتر است و عرض  
نمود آنی طعام و نجائی سلام بر هر که شناسی یا نشناسی آید که میله ذی حشمت اگر چه در حق سلام دارد شده لیکن  
لفظ دلاله دارد بر آنکه مسلمانی با مسلمانی هر چه سلوک نیک کند مانند فرستادن هدیه یا ذکر خیر یا اشاره  
سلام بپست پست یا تواضع یا استادن یا مصافحه یا معانقه یا مانند آن که دلیل اظهار محبت یا شد ثانی را باید که  
مکافات آن بیش آن کند یا بهتر از آن کند اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبٌ بران حالات دارد یعنی حق  
بر هر چیز حساب کننده است احمد و ترمذی از ابی امامه روایت کرده که آنحضرت فرمود تمام تحیه شما صحیح است و آنحضرت  
فرموده با هم مصافحه کنید و در شود و با هم هدیه بفرستید محبت زیاد شود و کینه برطرف گردد و فرمود آنحضرت  
که اگر دو مسلمان با هم مصافحه کنند هیچ گناه باقی نماند همه بریزد آنحضرت ابو ذر را در فضل گرفته فرمود که این عمل  
خوب است رواه ابو داود و فرمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم كَيْفَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَكْفِيَ أَخَاهُ قَوْلَ  
تَلَاكَ يَكْفِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ مستوی  
عن ابی ایوب الانصاری یعنی حلال نیست مردی را که ترک ملاقات کند برادر خود را زبانه از سر زده  
شوند هر دو پس عرض کنند از یکدیگر بهتر از آنها کسی است که سبقت کند در سلام و ابو داود از عایشه از آنحضرت  
صلی الله علیه و سلم روایت کرده که فرمود که مسلمان را چنان نیست که زیاد از سر روز ترک کند برادر را پس  
و فیک یکی دیگری ملاقات کرد و سلام گفت سه بار و او جواب نداد گناه هر دو را بر خود گرفت و احمد ابو داود  
از ابیه برده روایت کرده که آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود که حلال نیست مسلمان را که برادر خود مسلمان را  
زیاده از سه روز ترک کند اگر زیاده از سه روز ترک کند و لمیرد داخل دوزخ شود و ابو داود از ابیه برده روایت  
در روایت دیگر بعد از آن که کوفه نقل کرده چون سه روز بگذرد باید که یکی با دیگری ملاقات کند و سلام گوید  
بر مردی اگر او جواب داد هر دو داخل ثواب شوند و اگر جواب نداد گناه بر دویم باقی ماند و او از جهات هلاکت  
کرد و بیرون شد و فرمود رسول الله صلی الله علیه و سلم إِنَّا كُنَّا وَالْظُّنُّ أَنَّ الْظُّنَّ كَذِبُ الْحَدِيثِ



وَلَا تَحْسَبُوهُ كَالْحَسَدِ قُلْ وَلَا تَبَاغُضُوا وَلَا تَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا  
 وَفِي رِوَايَةٍ وَلَا تَتَّخِضُوا عَنْ بَابِهِ رَهْبَةً يَعْنِي دَوْرَ بَابِشِ از بدگمانی که بدگمانی دروغ ترین سخنان  
 یعنی اگر شخصی عیب کسی گوید نشنودید و با سویی نکند یعنی عیبها مردم سعی کرده در این و با هم حسد نکند که  
 از بدین خوبی دیگری ناخوشی برآید و با هم بغض عداوت نکند و با هم قاطع نکند یعنی یکی بد دیگری  
 کند و از و دور گرداند و با شنیدندگان خدا با هم برادر و در روایتی آمده و لا تَنَافَسُوا یعنی کس نمی خیزد  
 بمسوی خود کشد و دیگری را در آن شرکت نخواهد داشت و آنحضرت فرمود که در بای بهشت روز و شب و روز و شب  
 کشاده میشود و حق تعالی بر مسلمان را بخشنده گماند و کس که با هم عداوت داشته باشند و گوید بگذارد اینها  
 تا که با هم صلح کنند و او را مسلم عن بایره مرده است که آنحضرت فرموده که بر فور قیامت مردی ایستاد  
 او گوید که تو با من چکار داری من ترا نمی شناسم آن مرد گوید که تو را بکار بد میدید یعنی نمی از من فرزند  
 مگر در صورتیکه دانده او قبول نخواهد کرد و رسول فرمود صلواتم لا یُحِیْمُ اللَّهُ مَنْ لَمْ یُحِیْمِ النَّاسُ مُتَّفَقٌ  
 علیه عن جریر بن عبد الله یعنی رحم نمیکند خدا بر کسی که رحم نمیکند برده مان و در روایتی دیگر  
 یُحِیْمُ اللَّهُ مَنْ لَمْ یُحِیْمِ النَّاسُ وَفِي رِوَايَةٍ رَوَاهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ  
 عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَحِمَ الْكَفَّارَ رَحِمَ الْكَافِرَ رَحِمَ الْكَافِرَ رَحِمَ الْكَافِرَ رَحِمَ الْكَافِرَ رَحِمَ الْكَافِرَ رَحِمَ الْكَافِرَ  
 او جاریست در آسمان و رحم کند ملائکه آسمان و فرمود مَنْ لَمْ یُحِیْمِ صَغِيرًا وَلَمْ يَهْتِ كَبِيرًا  
 فَلَيْسَ بِكَارِهٍ الْخَارِی فی الادب و ابو داود عن ابن عمر یعنی هر که رحم نکند بر صغیر و بزرگ  
 بزرگ با پس این نیست و فرمود رسول صلی الله علیه و سلم میت دروغگو کسی که صلح نکند در مردم و گوید  
 و برساند پیغام نیک این حدیث را در صحیحین از امام کثرت عقیقه روایت کرده و احمد و ترمذی از اسانبت  
 نیز روایت کرده که گفت رسول الله صلی الله علیه و سلم حلال نیست دروغ گفتن مگر سه جا دروغ گفتن  
 با زن برای رضی کردن او و دروغ در جنگ کفایتی مقیم کند بر نباشد و دروغ گفتن بر اصل مردم  
 فرمود صلواتم لا یُحِیْمُ اللَّهُ مَنْ لَمْ یُحِیْمِ النَّاسُ وَفِي رِوَايَةٍ رَوَاهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ  
 ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ رَوَاهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ  
 ابی بار رسول الله صلی الله علیه و سلم حلال نیست دروغ گفتن مگر سه جا دروغ گفتن با زن برای رضی کردن او و دروغ در جنگ کفایتی مقیم کند بر نباشد و دروغ گفتن بر اصل مردم

یعنی بدگمانی  
 از بدین خوبی  
 بد دیگری

در این  
کتاب  
نوشته شده  
است

افضل باشد در روز و صدقه و نماز اصحاب گفتند آری خبر ده یا رسول الله فرمود صلح کنانیدن  
در میان مردم افضل است از روز و صدقه و نماز و فساد کردن در مردم حالقه است و فرمود اخف  
ذنب الیکم ذاع الاکم قبلکم الحسد والبغضاء هی الحاکفة لا اقول لخلق الشعر  
لکن لخلق اللان رواه احمد و الترمذی عن زبیر بن عبد السبوی شماسی که در این کتابی چنین بود با هم  
حد کردن و بعضی نمون این صفت حالقه است یعنی تراشیدن و میگویم که موسی را میترسند بگوید  
را میترسند و فرمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر پیکر کنیز حسد بدستیک حسد مخور و کنیزها را بجا  
میخورد آتش نیزم را رواه ابو داود و عن ابی هریرة و فرمود آنحضرت علیه السلام ای اکرم و سواد  
البین فانها الحاکفة رواه الترمذی عن ابی هریرة یعنی بر پیکر کنیز از بدو در میان مردم که این صفت  
تراننده است دین را و فرمود آنحضرت من صارت ضارا لله منی شاق شاق الله علیه  
رواه ابن ماجه و الترمذی عن ابی صبرته یعنی هر که ضرر رساند بگوید یا اوی را ضرر رساند و بر شفت بود بگوید یا  
و شفت و بدو ترمذی از ابی بکر حدیق روایت کرده که فرمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم که ملعون کسی  
مومنان را ضرر رساند یا بگوید یا آنها را و ابو داود از سعید بن زید از سرور عالم صلی الله علیه و سلم روا  
کرده که نمود بدترین بر بازبان و رازی که دشت در آبروی مسلمانی بغیر حق و رسول فرمود  
صلی الله علیه و سلم من اعتذر لی اخیة فلم یعذره و لم یقبل عذره کان علیه مثل  
خطیئة صاحب مکس رواه ابی هریرة عن جابر یعنی هر که عذر خواهد بسبب برادر خویش او عذر  
نکند باشد بروی گناه مانند گناه صاحب را بهاری بدان اسعد الله تعالی حق اخوة اسلامی بالان  
از همه حقوق چرا که در حق قرابت نسبی پدر و مادر و واسطه اند و در اخوة اسلامی خدا و رسول خدا  
واسطه اند رسول کریم پدر همه مومنانست حق زمانی میفرماید التبیة اولى بالمؤمنین من انفسهم  
واز واجه اممهم و در قرآنه الی بن کعب خوانده شد و هو ابی که هو یعنی نبی صلی الله  
و سلم اولی است بهر حق در مومنان از نفس آنها و از و اوج او مادران مومنان هستند و او پدر آنهاست  
و لهذا حق تعالی فرموده انما المؤمنون اخوة فاصلحوا باین اخوی که میفرماید نیستند  
با هم مگر برادران پس صلح کنید و برادران خود بنا بر اخوة اسلامی ملاکه بر مومنان استغفار

معین  
در این کتاب  
نوشته شده  
است  
در این کتاب  
نوشته شده  
است  
در این کتاب  
نوشته شده  
است



عَنْ تَعَالَى مِغْرَابِ الدِّينِ يَكُونُ الْعَرْشُ وَمِنْ حَوْلِهِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُسْتَغْفِرُونَ  
 لِلَّذِينَ آمَنُوا الْآيَةُ وَمِغْرَابُ الْمَلَائِكَةِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُسْتَغْفِرُونَ  
 لِمَنْ فِي الْأَرْضِ لَعْنِي حَامِلَانِ عَرْشِي أَهْلًا كَرْدَاوَسْتِ شَبِيعَ سَيَكُنْدُ بِأَحْمَدٍ بِرَدْكَارِخُو دَوَسْتَغْفَارُ سَيَكُنْدُ  
 بِمَای كَسَانِكِه اِيْمَانِ آورده اند و جای دیگر میفرماید فرشتگان شَبِيعَ بِأَحْمَدِ سَيَكُنْدُ بِرَدْكَارِخُو دَوَسْتَغْفَارُ  
 اِهْلُ بِنِ سَتَغْفَارُ سَيَكُنْدُ **سوال** اگر حق اخوة اسلام از اخوة نسبی و دیگر حقوق بالاتر است پس  
 تو اخوة نسبی اجرا مقدم نوشتی و حق تعالی میفرماید وَاُولَآئِكَ رَحَامٌ بَعْضُهُمْ اَوْلٰی بِبَعْضٍ  
 فِي كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالتَّحْكِيمِ يَنْ يَعْنِي اقربای نسبی بعضی را اولی و بهتر اند از  
 مومنان و مهاجران و لهذا میراث در قرابت نسبی است نه در قرابت اسنামী و رسول فرمود صلعم  
 الصَّدَقَةُ عَلَى الْمُسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِيَ عَلَى ذِي الرَّحْمِ ثَمَانِ صَدَقَةٌ وَصَلَةُ رُو  
 احمد و الترمذی و النسائی و ابن ماجه عن سليمان بن عامر **جواب** قرابت نسبی و غیره که بالذکر  
 شده اند در همه آن اسلام شرطست و همه جای اسلام معتبرست معنی آیت آنست که اولوالارحام  
 که مسلمان اند از مومنان و مهاجرین که قرابت نسبی ندارند بهتر اند و وارث مقدم و موقوفند  
 آنکه صدقه بر مسکین مسلم اجنبی یک ثواب دارد و بر ذی رحم که مسکین مسلم باشد و ثواب دارد و لهذا آفر  
 اگر که ذو باشد میراث بد آنها میرسد بلکه بمائمه مومنین رسد و بیت المال که خزانه عامه مومنین است آنرا  
 کرده شود اگر پدر هم کار فرماید گویند و بر سر اجابت لیکن محبت و دوستی با وی نباید کرد بلکه بیزاری  
 باید نمود قال الله تعالى مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا  
 اَوْلٰی قُرْبٰی مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمْ اَحْكَامُ الْحَجِّ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ  
 اَبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ مَوْعِدَةٍ وَّعَدَ هَآئِلًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ  
 تَبَيَّنَ مِنْهُ يَعْنِي بَاشَدَنِي را و مومنین که مغفرت خواهند برای مشرکان اگر چه باشند آنها صاحب  
 قرابت بعد از آنکه ظاهراً و آنها که آنها از اهل جهنم اند و نبود استغفار بر ابراهیم برای پدر خود و اگر از جهت و عد  
 که پدر با وی کرده بود و که اسلام خواهم آورد پس هرگاه که ظاهراً شد بروی که این دشمن خداست از وی بیزاری  
 کرد فانه حَرَبٌ كُلُّ نَسَبٍ وَصَهْرٌ يَقْطَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلَّا نَسَبِي وَصَهْرِي حَديث صحيح

ابن حساگر از ابن عمر روایت کرده است: هر قرابت نسبی و قرابت خونی تا پادشاه شود روز قیامت منقطع خواهد شد مگر قرابت  
نسبی و صهری من و مرا و غیره نیست که قرابت همه مومنان و غیرهم منقطع خواهد شد مگر قرابت پاک من بلکه مرا و  
که همه مسلمانان فرزندان من اند نسبت صهر مومنان منقطع نخواهد شد نسبت و صهر کافران منقطع خواهد شد و دلیل  
برین تفکیک نسبت که حق تعالی در حق مومنان میفرماید: **وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ**  
**أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ** یعنی کسانی که ایمان آورده اند و فرزندان  
شان تابع ایشانند در ایمان اولادشان را در پیشست بر تبه بران ملحق نخواهیم کرد و از عمل بران کم  
نخواهیم که هیچ و نیز حق تعالی میفرماید: **وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرَّبُكُمْ عَلَيْنَا**  
**فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَفِي سَاعَاتٍ مِمَّنْ يَمُوتُ** و عمل صالح کرده اموال و اولاد آنها را بهمان نزد یک نخواهند کرد مگر  
بسیکه ایمان آورده است و عمل صالح کرده اموال و اولاد آنها را بهمان نزد یک خواهند کرد و در حق کافران  
فرموده: **وَالْأَشْيَاءُ بَيْنَهُمْ كَيَوْمَ تَمُوتُ** یعنی نسبهای شان در میان شان نخواهند ماند روز قیامت  
فرمود: **تَقَطَّعَتْ بِهِمْ سَبَابُ** منقطع خواهد شد در میان شان اسباب و وصلت ازین آیات دیگر  
و احادیث نبوی صلی الله علیه و سلم معلوم میشود که نسب و مومنان باقی خواهد ماند و یکی دیگری را سفید  
خواهد شد بمسبب قرابت و نسب و مستی غیره و کافران را هیچ فائده نخواهد کرد **يَوْمَ يُفَصِّلُ الْوَعْدَ لِمَنْ أَخْبِهَ**  
**وَأُولَئِكَ وَاصْلَاهُ وَبَيْنَهُمْ كَالْأَخْلَاقِ يَوْمَ تَمُوتُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ** و الا المتفكر  
یعنی روز قیامت بگریز و مرد از برادر خود و مادر و پدر و زن و فرزندان خود و دوستان آن روز با هم  
و دشمن خواهند شد مگر متقیان غرض ازین کلام آنست که در جمیع حقوق مذکوره هر کسیکه در اسلام و تقوی  
افضل اتقوی باشد او بر اکمیت و وصلت اولی و احق باشد و اسلام قسم هم دیگر از حقوق آنست که  
بنده با اختیار خود بر خود لازم گرداند و این هم در حقوق است و هم در حقوق الناس و هر یک از این  
قسم قسمی نیست که سبب و وجوب آن طاعت باشد و هم آنکه سبب و وجوب آن معصیت باشد سوم آنکه  
سبب وجوب آن امری مباح باشد **فصل** حق است که سبب وجوب آن طاعت است لکن نذرست بعباده  
اگر نذر کند بعباده مقصود که از جنس آن عبادتی فرض باشد چون نماز یا روزه یا صدقه یا حج خواه آن نذر  
بلا شرط باشد یا بشرط که موجب شکر باشد از نعمتهای دینی یا دنیوی چنانچه گوید که اگر بخاری من شفا یابد

قسم هم

امانت است

یا غائب قدم کند سر و زره دارم ایفا می اینچنین نذر فرض است بعد وجوب در شرط ثانی قال الله تعالى  
وَلَقَدْ قَطَبْنَا لَكَ وَرَسْمًا بَيْنِي يَدَيْكَ وَفَاكِنْدِ نَذْرًا مِثْلَ عِبَادَتِي غَيْرَ مَقْصُودٍ كَنْدِ جَانِجِ نَذْرُ كَنْدِ  
برای هر نماز وضوی جدید کرده باشم ایفای آن مستحب است واجب نیست و نذر محصیت باطل است چنانچه گوید  
که اگر بیماری شفا یابد مرو و کنایه از رسول فرمود صلعم که کَنْدِ لَكَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ یعنی نذر محصیت جاتر  
نیست و نذر یا مباح هم لغوی است و سوا خدا نذر کردن برای پیغمبر یا برای کسی از اهل بیت است و نذر قرب  
بزرگ **فصل** در حق الله تعالی که سبب آن امر مباح است چون کفاره یمین در بعضی اوقات و قضای رمضان  
بعد افطار مسافر یا مریض روز در رمضان را که سبب وجوب قضاست **فصل** در حق الله که سبب آن  
محصیت است چون حد و که سبب نایا سرقه یا شرب یا قذف و حب شود و کفارات که بسبب افطار روز  
یا قتل خطایا طهار و واجب شود **فصل** در حق العباد که سبب آن طاعت است چون ایفای وعده چه که ضرر داشته  
قال الله تعالى وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا یعنی فاکنید عهد را بدستیکه عهد رسول  
کرده شود بدان رسول فرمود **الْعَهْدُ حَذَرٌ** رواه الطبرانی عن علی و ابن مسعود و ابن عساکر  
عن علی عنه صلی الله علیه و سلم **الْعَهْدُ حَذَرٌ وَ بَيْلٌ لِمَنْ وَعَدَ ثُمَّ أَخْلَفَ وَ بَيْلٌ لِمَنْ وَعَدَ**  
**ثُمَّ أَخْلَفَ وَ بَيْلٌ لِمَنْ وَعَدَ ثُمَّ أَخْلَفَ** یعنی وعده حکم دین دارد و ملاکت است که کسی که وعده  
کند پس فاکنند این کلمه سه بار فرمود و صحیحین از ابهر بره رضمر و نیست که رسول فرمود صلعم **آيَةُ الْمُنَافِقِ**  
**ثَلَاثٌ زَاكَ مُسْلِمٌ وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّكَ مُسْلِمٌ فَقَدْ اتَّقَا إِذَا أَحْدَثَ**  
**كَذِبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا اتَّخَذَ الْيَمْنَ خَانَ** یعنی علامت منافق سه چیز است در مسلم زیاد آورده  
و گفته اگر چه روز دارد و نماز گزارد و بگوید که من مسلمانم یکی آنکه و قتیکه سخن گوید دروغ گوید و چون وعده  
کند وفا نکند و چون امانت سپرده شود خیانت کند و از عبد الله بن عمر مرویست که رسول فرمود صلی الله  
علیه و سلم چهار چیز نذر هر که این چهار دورو یا شد منافق بود چون امانت سپرده شود خیانت کند و چون سخن  
گوید دروغ گوید و چون عهد کند عذر در فریب کند در آن و چون نزاع کند با کسی شتام دهد و حق العباد که سبب آن  
امری مباح باشد آن دین است و مانند آن که بسبب بیع و شر او اجاره و استجاره و استعاره و استیلا و  
استقراض و حجاج و خلع و مانند آن لازم شود و این حقوق یعنی تحلیم بیع بعد قبض ثمن بشتی و تسلیم



**فصل** اگر شخصی اراده ادای دین داشته باشد و او را میسر نشود و بگوید امید است که حق تعالی در آخرت  
 دینان او را راضی سازد و او را بهشت بر در رسول فرمود صلعم من تقد این بدین و فی نفسه  
 و کفارة و ثمرات تجا و تر الله عنه و ارضی عنک بما شاء و من تقد این بدین و لیس  
 فی نفسه و کفارة و ثمرات اقص الله تعالی لغیر جمیع مدنیوم القیمه و راه احکام عن ابی  
 امامه یعنی هر که معامله کند و دین بروی لازم شود و او اراده ادای آن دارد و بگوید حق تعالی او را  
 بخشود و اینان او را راضی سازد و هر که معامله کند و دین دار شود و اراده ادای آن داشته باشد عرض  
 داند حق تعالی عرما ی او را روز قیامت و طبری و حاکم سم از ابی امامه مثل این روایت کرده اند  
 باین عبارت من او ی دینا و هو یبوی ان لا یؤدیه فمات قال الله تعالی  
 یوم القیامه اری لاخذ یعبدی بحقه فی خد من حسناته فیجعل فی  
 حسنات الاخر فان لم یکن له حسنات اخذ من سیئات الاخر فیجعل علیه  
 یعنی هر که میرد و اراده ادای دین نداشته باشد بگوید حق تعالی که من بنده خود را ازین سیرم پس از حسنات  
 مدیون بدین دمانده شود و اگر حسنات نباشد گناهای و این بر مدیون نهاده شود و طبری  
 از ابن عمر روایت کرده که رسول فرمود صلعم و قسم اند هر که بمیرد و دین ادای دین داشته باشد  
 پس من لی او ستم یعنی او را بخشایم و از حق تعالی دین او ادا کنیم و هر که بمیرد و دین ادای دین  
 ندارد گرفته شود از حسنات او و در آن روز در هم و دنیا نیست همچنین از ابن عمر از آنحضرت مرویست  
**فصل** در حقوق العباد که سبب آن معصیت است چون قتل نفس یا قتل عضو یا گرفتن مال کسی  
 بفساد یا سرقت یا خیانت یا آبروی کسی را بردن از دشنام و مانند آن یا حیث ادای این  
 حق بر وظلمه و استرغای مظلوم است بدون استرغای مظلوم عفو و مغفرت در اطلاق این  
 حقوق نمیتواند الا نادرا رسول فرمود صلعم الله و اوبن ثلثه قد یوان لا یعفو الله به  
 شیئا و یوان لا یغفر الله شیئا و یوان لا یعفو الله شیئا و یوان لا یغفر الله شیئا و یوان لا یغفر الله شیئا  
 لا یعفو الله قال الشریک و اما الذی یوان لا یعفو الله به شیئا فظلم العبد نفسه و قضا  
 بینه و بین ربّه من صوم و کراهه و صلوة ترکها فان الله تبارک و تعالی یغفر ذلک و یجاءلین

حقوق العباد که سبب آن معصیت است

وَأَمَّا النَّبِيُّ الَّذِي لَا يَزَالُ اللَّهُ مَعَهُ شَيْئًا فَظَلَمُوا الْقَبِيلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا كَمَا فَضَّلُوا  
 لَا مَحَالَةَ رَوَاهُ الْحَاكِمُ وَاحْمَدُ بْنُ مَائِيْنَةَ سَمِعَ سَمْعَةَ تَعَالَى عَنْهَا بَعْضُ نَامِهَايَ أَعْمَالُ سَهْ كَوْنُهُ أَنْدِ كُنْ شَيْءٌ  
 كَمَنْ تَعَالَى بِسَخِيصِهَا رَوَاهُ وَدِيْغِي أَنْتَ كَزَانِ سِجْ نَمِيْكَدَارِدُ وَدِيْكَ أَنْتَ كَزَانِ هَرْ كَزَانِ شَيْءٌ  
 اِنْ نَامَهُ كَزَانِ نَمِيْ خَشِيْ هَرْ كَزَانِ شَرْكَسْت وَآن نَامَهُ كَزَانِ سِجْ نَمِيْ شَمَارِدُ اِنْ ظَلَمَ بِنْدَهُ سَهْ نَفْسُ خُودِ  
 بَرْكَ حَقِّ تَعَالَى اَزْ بَرْكَ نَمَارُ وَرُوزِهِ وَنَمَانْدَنِ بَسْ حَقِّ تَعَالَى مِيْ خَشِيْ اَيْنِ بَرْكَ نَمَارُ  
 وَآن نَامَهُ كَزَانِ سِجْ نَمِيْكَدَارِدُ اِنْ ظَلَمَ بِنْدَكَ نَسْتِ يَكِيْ بَرْ دِيْغِيْ دَرَانِ حَوْضِ وَتَقْصَاصِ خُودِ  
 الْحَبِيْةَ وَطَبْرَانِيْ وَنَمَانْدَنِ اَزْ سَلْمَانِ وَنَمَانْدَنِ اَزْ اَنْسِ رَوَايْتُ كَرْدَهُ اَنْدُ فَرَمُودُ اَتْخَفَرْتُ صَالِيْ اَسَدِ  
 عَلَيْهِ وَاَسَلَمُ بَرْكَ بَاشْدَنْ زَوَادِ ظَلَمِ بَرَايِ بَرَادِرِ خُودِ يَادِيْكَ دَرِ دُنْيَا اَزْ بَخْشَايِيْكَ دَرِ رُوزِ قِيَامَتِ نِيَّاتِ  
 وَنَهْ دَرِ سَمِ اَكْرَمِ اَعْمَالِ صَالِحِ يَاشْدَنْ بَقْدَرِ ظَلَمِ عَمَلِ اَوْ كَرَفَةِ بَطْلُومِ دَاوَدَ شُودُ وَاَكْرَمِ عَمَلِ صَالِحِ بَاشْدَنْ  
 اِيْمَانِ مَظْلُومِ اَزْ وَبَرْدِ شَهْ بَرْ ظَلَمِ نَهَادَهْ شُودُ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ عَنْ اِيْمَرِيْةَ وَاسْمِ بَرْدِ اَزْ  
 اِيْمَرِيْةَ رَوَايْتُ مِيْكَنَنْدُ كَزَانِ رَسُوْلِ صَلَمِ اَزْ يَارَانِ پَرَسِيْدُ كَزَانِ مَقْلُوسِ كَزَانِ كَسْنِ بَاشْدَنْ يَارَانِ اَكْمَقْلُوسِ  
 كَسِيْ بَاشْدُ كَزَانِ مَالِ وَتَمْلُوحِ نَدَاشْتَهْ بَاشْدَنْ اَتْخَفَرْتُ فَرَمُودُ كَزَانِ مَقْلُوسِ اَتْخَفَرْتُ مَنْ كَسِيْ بَاشْدُ كَزَانِ دَرِ رُوزِ قِيَامَتِ  
 شُودُ بَا نَمَارُ وَرُوزِهِ وَرُكُوْةَ لَيْكِنِ يَكِيْ رَاوَشْتَمِ دَاوَدَ بَاشْدُ وَبَكِ رَاوَشْتَمِ زَنَا كَرْدَهْ بَاشْدُ وَكَسِيْ  
 مَالِ خُورِدَهْ بَاشْدُ وَكَسِيْ اَخُوْنِ رُخْتَهْ بَاشْدُ وَكَسِيْ زَوَدَهْ بَاشْدَنْ نِشَانِيْدَهْ شُودُ اَوْرَا وَزَوْعُ حَوْضِ كَزَانِ  
 شُودُ بَرْ كِيْ اَزْ حَسَنَاتِ اَوْ بَكِيْ وَبَسْ چَوْنِ اَزْ حَسَنَاتِ اَوْ بَسْ نَمَانْدُ وَتَمَامِ حَقُوْقِ كَزَانِ بَرْدَمُ اَوْ بُوْدَهْ بَاشْدُ اَوْ  
 نَشْدَهْ بَاشْدُ كَزَانِ مَظْلُومَانِ وَنَهَادَهْ شُودُ بَرْ كِيْ اِيْمَانِ رَاوَرْدِ وَنَخِ اَنْدَاخْتَهْ شُودُ وَرُكُوْةَ  
 فَرَمُودُ صَلَمِ مَكَا مِيْنِ اَكْبَلِ بَصِيْرُ بَكِ عَمِيْدُ اَللّٰهُ يَنْقِذُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَطَبْرَانِيْ  
 عَنْ عَمَارِ عَنْ اِيْمَرِيْةَ شُخُوْهْ بَعْضِيْ سِجْ حَرْدَنِيَّاشْدُ كَزَانِ بَاشْدَنْ غَلَامِ خُودِ رَا لَكِرْ اَكْمَقْلُوسِ كَزَانِ رُفْتَهْ شُودُ اَزْ  
 رُوزِ قِيَامَتِ چَوْنِ حَاكِمِ اَزْ سَلْمَانِ وَاسْعَدِ وَابْنِ مَسْعُوْدِ وَنَحِيْرَمِ رَوَايْتُ كَرْدَهْ وَبَحِيْنِ طَبْرَانِيْ اَزْ اَبَايِ  
 اَمَامَهْ وَابِيْ بَرْدَهْ وَاَنْسِ رَوَايْتُ كَرْدَهْ وَهَشَاوَرْدِ اِيْمَانِ نَخِيْ رَوَايْتُ كَرْدَهْ كَزَانِ بُوْدَنْدُ جَمَاعَهْ صَحَابَهْ  
 وَتَابِعِيْنَ مِيْكَنَنْدُ كَزَانِ اَكْرَمِ دِيْ وَدِيْغِيْ رَا كَفْتُ اِيْ سَكِ يَا خُوكِ يَا خُرَقِ تَعَالَى رُوزِ قِيَامَتِ  
 خُودِ پَرَسِيْدُ كَزَانِ تُوْ دِيْدَهْ بُوْدُ كَزَانِ اِيْنِ سَكِ يَا خُوكِ يَا خُرَقِ اَفْرِيْدَهْ بُوْدَمُ فَانْدَهْ ظَلَمِ خِيَانِيْ









مانند آنچه اول گفته است بر شما این امر بر آید بابت است قال الله تعالى وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ  
 مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُمْ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ وَاصْبِرُوا مَا صَبَرَ إِلَهُكُمْ بِاللَّهِ هِيَ الرِّجْزُ  
 گفته شد پس عرض کند مانند آنچه پیشتر گفته شد و اگر صبر کنید پس صبر بهتر است بر صبر کنندگان و صبر کن ای محمد و نباشد  
 صبر تو مگر توفیق و مدد گاری او سبحانه و قال الله تعالى وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَمِلَ  
 فَاجْرًا عَلَى اللَّهِ أَنَّهُ لَا يُخْرِجُ الظَّالِمِينَ وَلَكِنْ أَنتَصَرُوا بَعْدَ ظَهْرِهِ فَأُولَئِكَ مَا لَهُمْ مِنْ  
 سَبِيلٍ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ  
 لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَلَكِنْ صَبَرُوا وَعَفَى اللَّهُ ذَلِكَ لِمَنْ عَزَمَ الْأَمْرَ یعنی بجزای بدی نیست که بشناسد  
 بادی کرده شود پس هر که عفو نکند و بخشند و آشتی جوید پس ثواب او بر خداست بدستیکه حق تعالی ظالمان را  
 دوست نمیدارد یعنی دشمن میدارد و هر که عفو گرد و بعد مظلومی خود نیست بر او هیچ مواخذه در دنیا و آخرت  
 برسد که نعم کند بر مردم و فساد کند در زمین ناحق آنها را عذاب الیم باشد و هر که صبر کند و بخشند مظلومی خود بدستیکه  
 بهترین خیر است رسول فرمود صلی الله علیه و سلم الْمُسْتَكْبَانِ مَا قَالَا قَعْلَ الْبَادِي مِنْهُمْ مَا كَلُوا  
 يَقَعُونَ الظُّلْمَ رواه احمد و سلم و ابو داود و الترمذی عن ابی هريرة یعنی دو کس با هم بدگویی کنند گناه  
 هر دو بدگویی بر کسی است که اول گفته تا که ثانی زیاد نکند از آنچه اول گفته است و فرمود آنحضرت علیه  
 السلام الْمُسْتَكْبَانِ شَيْطَانَانِ يَهْتَاكِرَانِ وَكَيْفَاكَ بَانَ رواه احمد و البخاری في الادب بسند صحيح عن  
 عباس بن جابر یعنی دو کس که با هم بدگویی میکنند هر دو شیطانند با هم کلام باطل میگویند و با هم دروغ گوئی  
 میکنند و قال الله تعالى وَلَا تَسْتَوِيَ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ قَالَ اللَّهُ  
 يَعْنِيكَ وَيُبَيِّنْ عَنَّا آيَاتِهِ وَتَوَكَّلْ وَلَا تَلْقُوهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يَكْفُوهَا إِلَّا  
 اللَّهُ عَظِيمٌ وَمَا يَنْزَعُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ تَزَجُّجٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ  
 یعنی نیکی و بدی کیسان نیست پس بر نیکی تواند کرد بدی چرا اختیار کند بدی را بر نیکی دفع کن یعنی اگر کسی با تو بد  
 کند تو عفو کن آن نیکی کن ازین عمل بدی او بر طرف شود اگر چنین کنی پس کسی که با تو دشمنی دارد دوست گردد  
 خواهد شد و خدا خواهد کرد این صفت را که صاحبان اخلاص خواهند یافت اگر کسی که از خدا انصاف کامل دارد و اگر دوست نخواهد  
 رسید از طرف شیطان که باز دارد ازین عمل پس نه جواز خدا بدستیکه خدا سمیع و علیم است ترا پناه دهد و بدست

تنت یا رسول الله را چنانکه مراد روح کو میگویند و خیانت میکنند و ناقضانی میکنند و من آنها نیز هم و دشنام میهم  
پس چگونه باشد از آنها آنحضرت فرمود که خیانت و کذب حصیان آنها با عقاب تو حساب کرده خواهی شد پس اگر عقاب  
تو از گناه آنها کم خواهد بود ترا فضیلت خواهد بود و اگر عقاب تو بقدر گناه آنها خواهد بود برابر خواهند شد و اگر عقاب  
آنها از گناه زیاد خواهد بود و بقدر زیادتی از تو عوض گرفته خواهد شد آن مرد گرسین دید او را ناله کردن گرفت

رسول فرمود کسی را که با قرآن خوانده و قطع المکر بین القسط لیتوم القیامة فلا ظلم  
نفس شیئا وان کانت مثقال حبة من خردل ینزل بها و کفی بنا حاسبین یعنی خواهم بنهاد  
ترا و باری عدل در قیامت پس ظلم نکرده خواهد شد چکس چیزی و اگر خواهد بود ظلم بوزن دانه خردل  
خواهم آورد پس ایم حساب کننده آن مرد گفت یا رسول الله بهتر چیزی نیابم از جدا کردن آنها بدستیکند  
ترا نشاء میگویم که آنها را آزاد کردم رواه احمد و ترمذی عن عایشه عن محمد بن عبدی رابدی سهل باشد جزا  
اگر مرد حشمت الی من اسأله عن حسن خلق و نرمی و مذمت تکبر حق تعالی در حق رسول کریم

فرموده و انک لعلی خلق عظیم بدرستی که تو بر خلق عظیم هستی و فرموده فیما تحب حق الله لیلت  
لهو و لو کنت قطا غلبت القلب لا تفضوا من حولک فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم

یعنی بسبب حق خدا که بدست نرم شدی تو بر مردم نرمی کریم و رحیم شد و اگر می بودی بر خلق سخت دل آینه  
جدایی شدند اگر در تو چنینش نقصیات شان را و دعا مغفرت کن برای آنها اگر تقصیری کند و در هر کار

با آنها مشورت کن و حق نم در حق خاصان خود میگوید و عباد المؤمن الذین یستشرون علی الارض هویا و اذا  
خطبهم الجاهلون قالوا سلاما یعنی پندگان خاص آنانند که راه میروند بر زمین بزمی و اگر جاهلان با آنها

خطاب میبند میکنند آنها در جواب آن کلامی گویند که موجب سلامت باشد از اینا و گناه رسول فرمود صلعم که  
از رفیق و نرمی محروم شد از هر چیز محروم شد رواه مسلم عن جریر و فرمود محبوب ترین نماز مردن کسانیست

که اخلاق نیک دارند رواه البخاری عن عبد الله بن عمر و در صحیحین است بهترین شمانیک خلق تر شاست  
رسول فرمود صلعم ان المؤمن لیدرک بحسن خلقه درجته فاکمل الکیل و عاکم النکار و رواه

ابو داود یعنی بدرستی که مومن در میاید به نیک خوئی خود مرتبه کسی را که تمام نیکبختی بگذارد و روزی از روز  
دارد و فرمود آنحضرت صلعم لعنتکم الا خلقا فی رواه مالک فی الموطا و رواه احمد عن

[illegible]

مُتَّبِعٌ سُنَّتِهِ بِعَوْنِ تَعَالَى

الحمد لله رب العالمین و بحمدیہ و بحمدیہ حیرتی شریفہ حقیقۃ الاسلام جامع حقوق عباد و پروردگار انام  
تصنیف مدار العمل از بدو الفقہاء مفت کلام اللہ حضرت قاضی **سید ابوالحسن** پانی پتی قدس سرہ  
در بیت سلطنت لکھنؤ محمد محمد مصطفیٰ خان خلف جاہی محمد روشن خان غفرلہما اللہ  
جلہ انطباع پوشانیہ

سوال

اجرت بخواندن قرآن گرفتن جایزست بانه جواب حکم اجرتی که حافظان قرآن بر خوانش میگیرند  
چند صورت دارد جداگانه و در ذم خود و تقسم باید نمود و غلط نباید کرد تا اشتباه واقع نشود صورت  
اول آنکه ثواب قرآن خوانده خود را بعبوض مبسوع گذاردست کسی بفروشد و این صورت محض باطلست  
باجماع اهل سنت آری نزد امامیدریغ و ستعارتست بلکه ثواب روزه و حج و دیگر عبادت را می فروشند  
دلیل بطلان نشن آنکه حقیقت بیع مبادله المال با المال است و ثواب طاعات مال نیست بلکه حق است که با  
این شخص محکم و صدقه آتی ثابت میشود و در آخرت استیفای آن خواهد نمود و بیع حقوق خواه در دنیا  
باشد خواه آتندی مشن حق الولد و حق الارث و حق مرد و زن و حق العیال و امثال ذلک جایزست  
صورت دوم آنکه شخصی بپای ختم قرآن فروز بگیرند و ثواب آن ختم مستاجر ببرد و این صورت نیز مذموم

جائز نیست و در تفسیر تفصیلی دارد و در بیان عدم خواهر این صورت است که قاعده کلیه ضمیمه است که  
 فی شرح الوقایه و غیره حاصل شد تا آنکه لا یجوز الحجاره علی الکفایات و علی المعاصی  
 لیکن لما وقع الفتی فی زمانه فی الاموال الدائمه یقتضی ایضا لتعلیم القرآن  
 الفقهی و غیره و اینکه در این طاعت خواه فرض باشد خواه فعلی  
 نیست است که شخصی که میباید طاعت کند و حکم و عده الهی مستحق او یا خودی باشد پس اگر چه در  
 راز مخلوق بران عمل طلب نماید جمیع عوالم و غیرین در حق یکس یک فعل لازم خواهد آمد مثل  
 آنکه شخصی پیش از یک کس قرار یافت او را بگوید که ای خاص شخصی دیگر شود و در همان مدت گذاردن کفانی  
 شرح الهدیه و توفقه علیه السلام و اقرؤ القرآن و لا تأکلوا به و مثل ان یستأجر رجلا لیقول  
 علی رأس قمار قبل مثل هذه الاقرؤ لا یستحق به الثواب کاللیث و لا القاری  
 استثنای صورت سوم آنکه شخصی بسته شد ثواب قرآن خوانده و یکس بخشد یا بقصد ثواب او خواندن غایب  
 کند و هرگز خیال معاوضه در خاطر او خطور نکند و آنکس بایق مکافات بعد از آن یا در آشنای خواندن  
 آن بوی چیزی بدید یا احسانی نماید یا شخصی باشد که از سالها شخصی انعام و احسان میکند و این  
 کس مکافات آن قرآن و کلمه تلیل و مثال آنکس بای او میخاز و ثوابش یا خودی باشد پس صورت  
 جائز است بلا شبهه بلکه مستحب بر مکافات احسان با احسان مستحب و فی الحدیث من صنع الیک  
 معروفا فکافه فی الحق و لیکن در اینجا هم عذری بیاید و آن نیست که اگر نیست آن در خواندن مکافات  
 احسان است پس جائز مستحب اما اجاره نشدنی و دشمن مکافات مضرت نیست لیکن فرقی را میان این  
 و صورت چهارم آنکه شخصی طالب علم و بنیاد حفظ قرآن یا اشتغال بطاعت دیگر لیکن از راه تنگدستی  
 و فقدان وجه معاش و راحت اشتغال باین امور دراز دردی و دیگر صاحب ثواب و جود او شود و باقی  
 مشغول بطاعت کرد و در این صورت هر دو را بر کامل بر طاعت او حاصل بکند و در مورد این  
 آیت همین است للفقراء الذین انصروا الخ و اعانت بر طاعت که در حدیث مجایا ممدوح  
 واقع شده همین است لیکن این را بجا گفتن مجاز است صورت پنجم آنکه شخصی قرآن را بر وجه طاعت  
 بلکه بنا بر قصد نافع میخواند و برین آیت یکدیگر و مثل سوره حم و توفیه و تم بعضی سوره قرآن برای حصول

بعضی مطالب - نبوی یا برآی خلاص از عذاب کور یا برای دفع آسیب زنده یا مرده بصورت خوش و این  
قسم به چهارست بلاکراست و همین است مورد این حدیث که **إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَيْهِ أَجْرًا كَمَا**  
**اللَّهُ وَفَّقَهُ رَقِيقَهُ سُوْرَةَ فَاتِحَةِ كُرْشٍ** بر آن نیز از همین قبیل است همه صورتور را جدا جدا با حکام  
آنها در خاطر محفوظ باید داشت **وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ مَنْ لَدَيْكُمْ بِهِمْ تَقْصِصُ**  
که در احادیث مختلفه تعارض نیست مثلاً در حدیث عباده بن الصامت قال قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ  
**رَجُلٌ أَهْدَىٰ إِلَيَّ قَوْلًا سَمِعْتُكَ كُنْتُ أَجْعَلُهُ الْكِتَابَ وَالْقُرْآنَ وَلَيْسَتْ بِهَا قَائِمِي**  
**عَلَيْكَ إِنِّي سَبَّحْتُ اللَّهَ قَالَ إِنْ كُنْتَ تُحِبُّ أَنْ تُكَلِّمَ قُلُوبَ قَائِمِينَ نَارٍ فَأَقْبِلْهَا** رواه ابو داود  
و این مایه در صورتی راست است در وقت تعلیم طلب مکافات متصور داشته بود و همین نیت تعلیم  
کرده بود و علی بن ابی طالب اس احادیث دیگر **وَاللَّهُ اعْلَمُ وَعِلْمُهُ أَكْمَلُ وَأَكْمَلُ**

الحمد لله خالق الانام که رساله تحقیقه الاسلام مع استفتای اخذ اجرت بر خواندن قرآن  
بنابر پنج سئزدهم و پنجاه و سه هجری در بیت السلطه لکنه محمد محمود نگر محمد مصطفی خان خلع  
حاجی محمد روشن خوار نمرد لها المنان طبع نمود



۸۶۹۱

الف

